perspectiva

nombre 9 - gener 2017

CCOO
federació serveis a la ciutadania

Classe, ciutadania i sindicat

Sumari

Editorial - Xavier Navarro pàg. 5

Treball, ciutadania i sindicat - Paco Rodríguez de Lecea pàg. 6

Consciència de classe o ciutadania democràtica? - Bruno Estrada López pàg. 10

És l'alienació econòmica! - Gina Argemir pàg. 11

Democràcia, classe i ciutadania - Pepe Gálvez pàg. 12

Sindicat i drets socials de ciutadania: esbós per a una nova fase de desenvolupament - Juan Manuel Tapia pàg. 15

Ciutadans o serfs: construir democràcia econòmica en una conjuntura defensiva - Ignacio Muro Benayas pàg. 17

Ciutadania, classe i compromís - Berta Cao pàg. 18

El Sindicat defensor d'interessos generals - Alfonso Labrador pàg. 19

El paper dels sindicats en un món global - Roger Molinas Amorós pàg. 20

Per un nou Contracte Social europeu - Manel Garcia Biel pàg. 21

El camí cap a la ciutadania - Isaura Navarro Casillas pàg. 22

Classe, ciutadania i sindicalisme - Gaspar Llamazares pàg. 27

Les biblioteques, el dret d'accés a la cultura i el compromís social - Isàvena Opisso Atienza pàg. 29

Infància, classe social i immigració: una intersecció necessària en les polítiques contra la pobresa infantil - Bea Ballestín González pàg. 30

Podem parlar de jovenicidi moral dels joves? - Carles Feixa pàg. 33

Repensant - Maite Ojer y Blasi pàg. 35

Acabar amb l'Atur i la Precarietat. És Temps de Solucions i Propostes - Juan López Lafuente pàg. 37

Edita

Federació de Serveis a la Ciutadania de CCOO de Catalunya
Via Laietana, 16, 7a - 08003 Barcelona
Tel.: 93 481 27 65
fsc@ccoo.cat
perspectiva.ccoo.cat
www.ccoo.cat/fsc

Foto de l'Editorial:
http://www.photoree.com/photos/permalink/367804-54759140@N00

Gener - abril 2017

federació serveis a la ciutadania

Editorial nº 9

Xavier Navarro Barrera, secretari de Comunicació de la FSC-CCOO Catalunya

Parlar de classes, de classe treballadora, de ciutadania com subjecte de drets i de sindicat com expressió organitzada de la classe, ens porta a fer a un debat interessant i encara més en els moments que vivim. Amb aquest modest escrit, vull plantejar alguns apunts útils per la reflexió i emmarcar el debat que es proposa en aquest número de PERSPECTIVA.

La classe treballadora no sorgeix com el sol i la lluna, a una hora determinada, sinó que és un procés de construcció i de canvi on intervenen diferents elements. Parlem de classe i no de classes perquè en parlar en plural fem expressions força descriptives sobre diferents situacions i fenòmens però s'eludeix el concepte globalitzador i unificador. La classe és un fenomen històric unificador, quelcom que es conforma en la mesura que persones amb experiències comunes tenen la necessitat d'articular els interessos entre ells i front d'altres interessos diferents i contraposats. Les relacions productives estan immerses en un canvi profund, generant per tant, un procés de canvi, no conclòs, el que fins llavors enteníem i identificàvem com a classe treballadora.

Hem de ser conscients que el sentiment de grup conforma la classe, en un elevat grau. La vinculació emocional, de pertànyer a un grup. La consciència és la manera com es tradueixen sistemes de valors, idees… i organitzacions com a formes institucionalitzades. La consciència de classe es conforma en diferents llocs i àmbits, però mai de la mateixa manera ja que les experiències són diferents. Avui tenim una classe en mutació, en plena transformació perquè allò que la conforma (les experiències) s'han modificat profundament amb els canvis importants en les relacions productives.

L'organització, l'expressió organitzada de la classe, és a dir, el sindicat, en les seves anàlisis som capaços de veure els canvis socials i productius, de vegades una mica a contrapeu, i som també capaços de fer breus descriptors de la realitat, però, per contra, no avancem tant com hauríem, en l'adequació de l'organització a aquesta nova i canviant realitat, per intervenir en ella, per fer actuacions i discursos que permetin generar vincles emocionals afavoridors de la consciència entre els treballadors i treballadores no vinculats al model productiu que el va fer néixer.

Un darrer element estretament lligat als anteriors, és la necessària i important incidència de la classe en la política, perquè ens cal possibilitar que el món del treball torni a jugar un paper central en la política, en el discurs i l'acció política de les forces que es reclamen com alternatives i transformadores.

Aquests canvis es produeixen en el marc de la intensa ofensiva conservadora del capital financer, que té per objectiu destruir drets laborals i la privatització o destrucció de les seves conquestes socials que generalitzades i universalitzades han conformat fins la data els drets de ciutadania en una societat democràtica.

El debat plantejat és, doncs, pertinent i necessari, i més encara en el marc del debat del procés congressual que viuen el conjunt de les CCOO. Desitgem doncs, que les diferents aportacions no quedin en un interessant exercici intel.lectual sinó que ajudin a elaborar estratègies que permetin abordar els reptes que es plantegen.

En el conjunt dels articles, trobarem aportacions i reflexions, no totes coincidents, amb un caràcter global, i d'altres que parteixen de realitats concretes (les pluralitats que ens referíem a l'inici d'aquest escrit): cultura, infància, joventut,feminisme com un important factor que aporta elements importants a la configuració de la classe…., totes elles complementàries i que donen pistes i peu a d'altres debats que abordarem des de PERSPECTIVA.

Treball, ciutadania i sindicat

Paco Rodríguez de Lecea, escriptor i Ex-Secretari d'Organització de CCOO Catalunya

"Si el trabajo industrial llegó al apogeo de su emancipación en el momento en que las leyes fundamentales de las democracias contemporáneas hicieron de él la fuente de legitimación de la ciudadanía, la sociedad de los trabajos y los derechos de ciudadanía pertenece también a quien busca trabajo y, pese a tener tal vez un derecho a él constitucionalmente reconocido, no lo encuentra; a quien lo pierde tal vez injustamente, y a quien, más por necesidad que por elección, tiene muchos trabajos y todos distintos". Umberto Romagnoli **(1)**

I. Del treballador al ciutadà

La connexió entre treball i ciutadania és una idea rigorosament contemporània. Quan Jordi Pujol va expressar, en algun moment dels primers anys vuitanta del segle passat, els termes de la qüestió en la frase «Són catalans els qui viuen i treballen a Catalunya», no estava innovant, però sí traslladant al llenguatge del carrer alguna cosa implícita en una flamant Constitució que definia Espanya com un "Estat social de dret" i una "democràcia avançada", i reconeixia rang jurídic constitucional a l'activitat dels sindicats democràtics. Treballar a Catalunya representava en aquella circumstància històrica la prova d'un arrelament al país que determinava la possessió, sense més requisits, d'uns drets de caràcter civil. El dret a triar i a ser triat per a tota classe de càrrecs públics, per descomptat, però també uns altres més intangibles associats amb la pertinença a un col·lectiu en el qual tots participen, tots són copartícips en la mateixa mesura.

Al món antic les coses no eren així. Treball i ciutadania existien en la Roma republicana, però eren incompatibles entre ells. El treball marcava a foc als serfs; la ciutadania era el signe dels homes lliures, pels quals l'oci era inseparable de la dignitat, otium cum dignitate. Va estar restringida des de temps remots a algunes famílies la preeminència de les quals era deguda en general a la propietat privada de grans finques rústiques i urbanes. La seva extensió més enllà d'aquest cercle originari de latifundistes i propietaris va ser un honor que es va concedir de forma gradual als habitants destacats d'altres ciutats, o ben llatines o ben aliades, amb gradacions i matisos bastant complexos **(2)**. Així va ser fins que l'expansió de l'imperi, amb les noves exigències concomitants de relació, administració i comerç, va anar trencant els vells motlles fins a portar a l'emperador Caracalla, al 212 dC, a estendre la ciutadania de ple dret a tots els homes lliures del territori administrat per Roma. Les dones romanes lliures mai van tenir plens drets de ciutadania. No votaven, ni eren elegibles per als càrrecs públics. Tampoc estava ben vist la seva presència en el fòrum durant les discussions polítiques. La virtut romana de la pudicitia les recloïa en la llar, com la joia més preuada per a adorn del marit.

El nostre no és, evidentment, el model romà de ciutadania. La propietat ja no és una clau d'accés als drets, si ben conserva nombroses prerrogatives fàctiques. El gènere tampoc és en principi una restricció, encara que es mantenen nombroses traves de fet a la participació plena de les dones en la vida de la polis. Ja que no per pudicitia, sí en canvi moltes dones es veuen arraconades en la cura de la llar i en el de la prole per falles importants en els mecanismes de conciliació dels horaris laborals i familiars, o pel fet que lleis progressistes com la de dependència hagin quedat als llimbs de l'inèdit mancant assignació pressupostària per portar-les a compliment.

La principal novetat en el concepte modern de ciutadania, no obstant això, és l'accés a uns drets comunitaris a partir del treball remunerat per compte d'altri. El contracte de treball ha estat el gran passaport modern als drets de ciutadania. Així ha estat sobretot durant el cicle llarg de prosperitat econòmica subsegüent al final de la segona guerra mundial. Els grans símbols emblemàtics d'aquell paradigma van ser la fàbrica fordista, que "enquadrava" i aglutinava per força de treball en grans unitats que funcionaven amb plena autonomia respecte de l'administració, i l'Estat social, que vetllava per l'harmonia de mitjans i finalitats i per la distribució adequada de la riquesa generada pel sistema fabril. Les dues institucions funcionaven des d'anys enrere, però va ser en el temps precís de la postguerra mundial quan van cristal·litzar en un "model" característic de vida i d'ordre social, sota la guia de la socialdemocràcia. Entre la fàbrica i l'Estat es va substanciar un pacte solemne de col·laboració lleial a canvi de protecció. Va ser un pacte qüestionable en alguns aspectes; el que més, el fet que els drets civils que l'ocupació fixa concedia "fora" dels límits de la fàbrica, no tenien valor a l'interior del recinte. La justícia social i la democràcia plena esperaven al carrer; de portes endins, regnaven la jerarquia i la submissió incondicional exigides per una organització "científica" del treball que distribuïa de forma inflexible els rols de direcció i els de execució.

Però aquell va ser un pacte "inclusiu" en el sentit que tots cabien, tots estaven implicats en ell. Vinguessin d'on vinguessin, fossin les que fossin les seves circumstàncies personals i familiars, el seu sexe, la seva nacionalitat, les seves creences, la seva cultura i les seves expectatives, s'assegurava a tots (o a gairebé tots) els treballadors i les treballadores uns beneficis indirectes que venien a complementar i donar una rellevància especial al salari, copiós o magre, que constava en la nòmina de l'empresa: drets a l'habitatge, a la salut, a l'educació, a una pensió al final de la vida activa, i també a la

llibertat d'opinió, d'expressió i d'associació, i a la participació social i política sense restriccions.

II. Un canvi de paradigma amb sisme incorporat

El "pacte welfariano", la fàbrica fordista i en certa manera també l'Estat social, almenys tal com ho havíem conegut, han passat a la història. Amb la rapidesa i la brutalitat d'un sisme, han canviat radicalment els paràmetres de la manera de producció dominant en les societats avançades. No és possible dins dels límits d'aquest article analitzar els orígens i les causes – tecnològiques i d'altres ordres – responsables d'aquest sisme; d'altra banda, el lector trobarà amb facilitat bibliografia abundant sobre aquestes. Basti solament, a l'efecte del que s'ha afirmat abans sobre el binomi treball-ciutadania, assenyalar les conseqüències següents:

- L'economia productiva ha cedit la primacia a l'economia financera, perquè els avanços tecnològics han posat en mans de les finances transnacionals eines capaces de generar beneficis abans inimaginables, a través d'operacions no productives sinó especulatives. El que ocorre avui amb la producció ve a ser, en certa manera, similar a les carreres de cavalls: el resultat en l'hipòdrom manca d'importància en comparació del que succeeix a les cases d'apostes.
- Els processos de producció de béns i serveis s'han deslocalizat. Les noves màquines permeten una gran mobilitat, flexibilitat i versatilitat de la producció, de manera que les grans empreses poden externalitzar processos parcials o complets, i fins i tot seccions vitals de la seva estructura. La vella fàbrica, amb els seus murs, les seves naus i les seves xemeneies, ha fet explosió i les seves restes s'han dispersat en molts (de vegades desenes de milers) quilòmetres a la rodona. Amb el seu "cos" també s'ha dispersat la seva "ànima", el conjunt de persones reunides allí i organitzades per portar endavant la producció.
- L'Estat, per la seva banda, ha perdut la funció que ostentava com a organitzador de les solidaritats a través de la redistribució de la riquesa generada per la producció. Tota l'estructura global de recompenses ha variat, i la part principal d'aquesta recau en els mecanismes i les rutines pròpies dels mercats financers.
- El treball deslocalizat, fragmentat i freturós de senyals d'identitat, ha perdut la seva condició de clau d'accés als drets concrets de ciutadania. Més encara, el "nou treball" tendeix a envair els territoris de la vida privada i a acaparar per a l'activitat laboral el temps dedicat abans pel treballador al que el sociòleg Luciano Gallino ha descrit com a "rituals de socialització" que afavoreixen la cohesió social **(3)**.

Un indicador significatiu de la devaluació soferta pel treball atomitzat és el fet que, en els balanços de les empreses, el personal emprat ha passat, de comptabilitzar-se com a actiu, a figurar en el passiu. Una plantilla veterana, experimentada i competent era abans un valor objectiu perquè garantia la solidesa de l'empresa i la seva projecció en el futur. Avui, no obstant això, l'element decisiu és el valor actualitzat de venda de l'empresa als mercats financers. El capítol del personal és llavors un llast objectiu que empeny cap avall el valor, per la previsió necessària d'uns costos considerables de "manteniment" i d' "amortització". Les empreses somien amb tornar-se etèries i invisibles, despullant-se de tot element superflu fins a reduir-se a un valor de mercat abstracte, perceptible solament en els llistats virtuals de les cotitzacions de borsa però no en les realitats grolleres del món inferior. Moltes ho aconsegueixen, a força d'externalitzacions, de subcontractes, de filials que no consten enlloc com a tals, de diversificació i compartimentació de la xifra global de negoci en signatures fantasmals que operen offshore, i altres recursos d'ordre semblant. Enfront de les seves pròpies responsabilitats d'ordre laboral, comercial, fiscal i també penal, les empreses oposen un joc de miralls paral·lels que, de reflex en reflex, remeten a l'infinit, és a dir al no-res.

La doctrina jurídica associa en general les responsabilitats de l'empresa amb el lloc on obté el lucre principal. Però en la defensa sindical concreta d'uns treballadors afectats per un conflicte o un acomiadament col·lectiu, les dificultats s'acumulen quan hi ha treballadors fixos, eventuals, prestats per altres empreses, procedents d'una ETT, "autònoms" encarregats de tasques auxiliars o perifèriques, etc.

L'actual "societat flexible" situa al treballador en solitud enfront de les responsabilitats laborals creixents que li imposa una direcció abstracta i elusiva. Així s'accentua la seva precarietat i s'empetiteixen el seu espai i la seva activitat com a ciutadà que interactua i coopera amb els seus iguals. Els llaços que ha nuat a través de la socialització es trenquen. Està aïllat i inerme davant del seu "deute" individual de treball. És menys treballador, en la mesura en què té un control menor sobre el seu àmbit de responsabilitat, i també menys ciutadà.

III. Tornar a la classe

No em refereixo a l'aula dels estudis, sinó al concepte de classe com a element bàsic d'estructuració i cohesió social i com a eix d'una política que posi el seu nord en la solidaritat. Dit amb les paraules d'Owen Jones, en un recent article en The Guardian: «L'esquerra necessita desesperadament tornar a centrar la seva atenció a la classe. Des dels anys vuitanta en endavant – mentre el moviment del Labour era aixafat, les velles indústries derrocades i la guerra freda liquidada –, la classe ha passat a ocupar el seient posterior. El gènere, la raça i la sexualitat semblen temes més urgents i importants. La veritat és que no hauria de pensar-se en termes de "o això o l'altre": com es pot entendre el gènere sense la classe, i a la inversa, atesa la desproporcionada concentració de dones amb un treball precari i malament pagat?»

La dreta neoliberal va declarar primer la fi de la història i el començament d'una societat sense classes, la utopia última del comunisme realitzada sota el capitalisme **(4)**; després, va anunciar la fi del treball a causa de la digitalització i la robotització dels processos productius. Les diverses esquerres van perdre peu en una situació que tornava del revés, com un mitjó, les premisses sobre les quals havien basat la seva

estratègia. El resultat va ser que els ingredients fonamentals que aglutinaven a les classes treballadores – el fet substancial del treball i el seu repartiment equitatiu; la forma de desenvolupar-lo, les condicions, els temps, la remuneració; i el per a què del treball, la seva utilitat mesurada en termes socials – van desaparèixer de l'agenda política o si més no, en l'expressió de Jones, es van col·locar "en el seient posterior". Ja no conduïen el vehicle de la política, solament anaven en ell d'acompanyants.

Però les classes treballadores segueixen existint. El treball no ha mort, solament s'ha transformat. La història no ha finalitzat, i manté la seva capacitat plena de variar de sentit i d'escenari, en funció del comportament dels agents que intervenen en la marxa dels esdeveniments. Ha canviat la "fase" d'un cicle, i amb ella els pressupostos i els marcs d'actuació dels agents històrics. Per descomptat, és necessari i urgent prendre nota de tot això des d'una perspectiva d'esquerra.

L'Estat-nació, per exemple. En tot el llarg període d'hegemonia de la socialdemocràcia, l'Estat regulava el treball i les seves lleis, i era el primer empresari, l'empresari per excel·lència, "estratègic". L'Estat planificava, i marcava el rumb de l'economia. Després va ser l'economia (el "mercat") la que va començar a marcar el rumb, i en la situació actual els Estats ja no regulen, sinó que desregulen, el treball. No són ells qui decideixen sobre el clàssic dilema de fabricar canons o mantega; a tot estirar, escolten o no als lobistas que reclamen més guerres per donar sortida als seus excedents d'armaments.

La tornada des de l'esquerra a la classe ha de tenir també una altra dimensió: la de situar en el seu lloc just a les classes treballadores en el si d'una societat civil "transversal" en la qual és forçosa la convivència amb les classes propietàries i les capes mitjanes, i en la qual qualsevol equilibri o consens ha de ser conquistat a través de la negociació col·lectiva en uns conflictes d'interessos en els quals, de moment, l'Estat ja no té la intenció d'exercir d'àrbitre, sinó de part.

Però l'Estat, com el treball, com la classe, segueix existint. No s'ha dissolt en el "poble global". És més aviat el poble global el que es dissol en la seva pretensió de regular "científicament" les relacions econòmiques de forma satisfactòria per a totes les parts. I aquesta és una raó més per insistir en la sustentació de la praxi de l'esquerra en els vells pilars bàsics que han vertebrat històricament la societat i tenen capacitat per seguir fent-ho, encara que repensats en funció de les noves dades de fet. Aquests pilars insubstituïbles són l'Estat, les classes socials, i també els partits polítics, els moviments socials i, òbviament, els sindicats.

La classe treballadora no té les mateixes característiques que la connotaven sota la manera de producció fordista. No és, probablement no ho ha estat mai, una formació disciplinada i uniforme, un bloc homogeni els components del qual comparteixen una mateixa concepció del món i uns valors, fins al punt de resultar intercanviables entre ells i mobilitzables en massa al crit de "tots a l'una". Està travessada per contradiccions, per expectatives diferents, per instints i reaccions difícils de reduir a un denominador comú. Existeix la classe, sens dubte, perquè existeix el treball; però és molt més diversa i més porosa que en un altre temps. Una "consciència" comuna de la classe no pot ser reconstruïda políticament, des de dalt, sinó socialment, des de baix, a partir de la insistència en les reivindicacions comunes més sentides i en els motius més amplis i compartits per a la mobilització. En paraules del sindicalista i pensador italià Riccardo Terzi, «ja no és possible representar el treball com si es tractés d'un conglomerat compacte». L'aglutinant més eficaç per a una classe fragmentada i escampada podria ser, llavors, la substanciació de nous drets socials i personals relacionats amb la condició simultània i correlativa de treballadors/es i de ciutadans/es **(5)**.

IV. Cap a un sindicalisme dels drets

Reunificar tota aquesta força de treball subjecta a titularitats, salaris i condicions de treball tan diferents que convoquen immediatament el greuge comparatiu, és una tasca molt difícil. Solament seria possible portar-la a terme a través d'una concepció més ambiciosa de la negociació col·lectiva, desplaçant l'objecte principal d'aquesta del genèric, els drets de les categories professionals, cap al món de les persones concretes i les seves circumstàncies. I en la mesura en què la desitjable protecció i conservació del lloc de treball resulta impossible en moltes ocasions, una negociació tendent a incloure, més enllà del conflicte immediat, uns drets personals i socials que acompanyin de forma permanent a les persones en la seva trajectòria professional, al llarg de la seva vida laboral i en la seva doble condició de treballadores i ciutadanes.

Això és precisament el que es proposa en la cita del professor Romagnoli que obre aquest treball. En el mateix article citat, publicat originalment en Eguaglianza i libertà, l'il·lustre jurista va encara més lluny en la seva proposta: «Nadie, sin embargo, conseguirá nunca convertir el empeoramiento generalizado de los estándares protectores relativos al ciudadano en tanto que trabajador, en un pretexto para anular el pasaporte que permitió acceder al status de la ciudadanía del que ha sido artífice y es hoy garante la constitución. Más probable es que se extienda la percepción – que de hecho aflora ya en las distintas y aún confusas propuestas de una renta mínima de ciudadanía – de la necesidad de reajustar el centro de gravedad de la figura del ciudadano-trabajador, trasladando el acento del segundo término al primero: o sea, desde el deudor de trabajo hacia el ciudadano en cuanto tal. En el lenguaje de los ingenieros-arquitectos que cuentan con cierta familiaridad con la cultura de la emergencia sísmica, se podría hablar de una relocalización del derecho del trabajo.»

Si en lloc de "dret del treball" col·loquem la veu "sindicalisme" en el final de la frase, tindrem una indicació sobre com seria possible actuar en el present immediat. S'ha parlat de "refundar" i de "repensar" el sindicat. Heus aquí una idea nova, "relocalitzar-lo" entorn del mateix binomi del ciutadà-treballador, però posant ara l'accent tònic en el primer factor, en lloc del segon. Per què no? En aquesta direcció apunta

la proposta, avançada conjuntament per CCOO i UGT, d'una "renda mínima" d'inserció, o de ciutadania, com un dret que apuntalaria l'excessiva allargada piràmide del treball per compte d'altri.

Sense oblidar mai que aquesta renda proporciona tan sol el sòl sobre el qual aixecar tot un entramat de drets entorn de la doble condició de treballador i ciutadà. La proposta té un acusat sabor trentinià. Bruno Trentin, en la seva època de secretari general de la CGIL, va promoure al programa fonamental del XII Congrés la formació d'un "sindicat dels drets". Drets, òbviament, no tant civils i polítics com socials: uns individuals (en el treball, la formació, la salut, un salari just, en la maternitat i paternitat, en el coneixement i la informació als centres de treball) i altres col·lectius (a organitzar-se sindicalment de manera voluntària, la negociació col·lectiva, la participació en les decisions de l'empresa). Per Trentin aquests drets, començant pel dret al treball i a la llibertat del i en el treball tenen el mateix abast que els drets civils i polítics en l'objectiu de garantir la igualtat d'oportunitats a tots els ciutadans.

El projecte sindical de Trentin recorre un ampli procés caracteritzat per la "reunificació" i la "redefinició qualitativa" de la classe, des d'una "cultura de la diferència". La classe, ja no aïllada sinó reunificada i empoderada pels drets que li competeixen, està capacitada llavors per a la responsabilitat de contribuir en la mesura de la seva pròpia força a la guia global de la societat, a partir d'uns valors democràtics comuns a tots, iguals per a tots. Aquest procés postula al sindicat dels drets com un subjecte polític **(6)**.

Per això afirma de Trentin, amb raó, Riccardo Terzi, que no concep els "drets" com una superestructura, sinó com un procés de transformació de la qualitat del treball i, a través d'ell, de la societat **(7)**.

NOTES

(1) Ver Umberto Romagnoli, "El derecho del trabajo después del seísmo global", en http://pasosalaizquierda.com/?p=1875

(2) «A algunas comunidades de las amplias zonas del centro de Italia, los romanos extendieron la ciudadanía romana. A veces esto suponía plenos derechos y privilegios, entre ellos el derecho a votar o a presentarse a las elecciones romanas sin dejar de ser al mismo tiempo ciudadano de una ciudad local. En otros casos, se ofrecía una forma de derechos más limitada conocida como "ciudadanía sin voto", o civitas sine suffragio (expresión que habla por sí misma). […] Había unos pocos que tenían el pleno estatus de ciudadanía romana. La mayoría tenía lo que se conocía como derechos latinos. No era ciudadanía como tal, sino un paquete de derechos que, según se creía, compartían las ciudades latinas desde tiempos inmemoriales, posteriormente definidos como matrimonio mixto con los romanos, derecho mutuo de establecer contratos, libre movimiento, etc. Era una posición intermedia entre tener la plena ciudadanía y ser un extranjero, u hostis. (Mary Beard, SPQR. Una historia de la antigua Roma. Crítica, 2016, pp. 174-75. Trad. de Silvia Furió).

(3) «El trabajo de una persona constituye un tiempo y un lugar categóricamente distintos del tiempo libre, como también de otros momentos de la vida privada; la familia está obligada a reunirse cada día en torno a la mesa. En la sociedad flexible, en la que trabajar «a golpe de reloj», 7 x 24, representa un elemento arquetípico, hay cada vez menos tiempo disponible para las formas de la ritualidad tradicional. El tiempo de trabajo se entrelaza con los otros tiempos de la vida hasta llegar a ser inseparables. Para muchas personas el trabajo se lleva a cabo, ya sea por necesidad ya sea por las limitaciones formalmente impuestas por la organización flexible, por ejemplo las implícitas en el modelo del «empleo sin despacho» (deskless job), dentro de su mismo hogar, o bien en las salas de espera de los aeropuertos, en el tren, en el hotel, en la autopista. También en el plano del discurso la idea de la festividad, del día festivo igual para todos, es etiquetada como un fetiche que hay que eliminar. El trabajo tiende a convertirse en un tiempo sin límites y, al mismo tiempo, en un no-lugar. Ambas son propiedades contrarias al ejercicio de cualquier forma de ritualidad.» Ver L. Gallino, La sociedad 7 x 24, accesible en la red en http://pasosalaizquierda.com/?p=864

(4) El "profeta" del nuevo orden de cosas fue Francis Fukuyama, un politólogo y economista estadounidense de origen japonés, que convirtió en best-seller global un ensayo mediocre desde el punto de vista técnico, pero oportuno en el sentido propagandístico: The End of the History and the Last Man (1992). En la estela del derrumbe por implosión de la Unión Soviética, sostuvo que la extensión a todo el mundo del sistema político de la democracia liberal y del capitalismo de mercado, unida a la hegemonía cultural de los modos de vida de las sociedades occidentales, señalaba el punto final de la evolución sociocultural de la humanidad y se configuraba como la forma definitiva de gobierno mundial.

(5) La cita completa de Terzi, en traducción catalana de Albertina Rodríguez Martorell, es como sigue: «En el passatge històric de la gran organització de tipus fordista cap a una estructura productiva de tipus nou, dispersa en el territori, molecular i flexible, ja no és possible representar el treball como si es tractés d'un aglomerat compacte amb una identitat ideològica homogènia, sinó que s'ha d'explorar tota la complexitat dels trajectes individuals, i aleshores el tema dels drets es converteix en el teixit connectiu que uneix aquests diversos recorreguts.» ("Conversa entre Riccardo Terzi i José Luis López Bulla sobre Bruno Trentin", en Canvis i transformacions, Llibres del Ctesc nº 6, Barcelona 2005, p. 184).

(6) «Un sindicato que aspire a ser sujeto político debe poder superar, y no solo de palabra, reunificándolos y no sumándolos, a los diversos sectores de su política reivindicativa. Reunificarlos en un proyecto, en una estrategia basada, no en la suma de los objetivos, sino en su redefinición cualitativa. Eso quiere decir pasar de la asistencia a la promoción, con la adopción de prioridades nuevas y rigurosas.» Bruno Trentin, "Dal welfare state alla welfare society", intervención conclusiva de la conferencia nacional de la CGIL, Roma 1995. (Traducción propia).

(7) «… ell [Trentin] no ha pensat mai en els "drets" com en una superestructura jurídica, sinó com en un procés de transformació de la qualitat del treball. Els drets, així doncs, s'afermen a través de l'acció sindical, i aleshores es tracta d'alçar el nivell de les nostres plataformes, de plantejar, en l'acció contractual, els problemes de la formació, de l'accés a les informacions, de l'organització del treball i de la participació en les decisions. Aquesta es una tasca que en gran part encara s'ha de fer, i tota la nostra política reivindicativa ha de ser totalment repensada i posada al dia. El risc, per tant, és que l'estratègia dels drets només es jugui en un terreny més estrictament polític, com a denuncia del model neoliberal, i no aconsegueixi incidir en la pràctica real del sindicat.» ("Conversa entre Riccardo Terzi i José Luis López Bulla sobre Bruno Trentin", loc. cit., p. 185.).

Consciència de classe o ciutadania democràtica?

Bruno Estrada López, economista, adjunt al Secretari General de CCOO

> *La manera de producció aïlla uns dels altres, en comptes d'establir relacions mútues entre ells (...) i la identitat dels seus interessos no engendra entre ells cap comunitat, cap unió nacional i cap organització política".*

No, no és una definició del precariat del segle XXI, és la descripció que feia Carlos Marx el 1852, en el 18 de Brumario de Luis Bonaparte, del comportament polític de la pagesia francesa, criticant la seva actitud favorable davant del cop d'estat del nebot de Napoleó.

El marxisme clàssic ha considerat les classes socials des de dues perspectives: 1) com una categoria analítica sociològica que és prèvia al marxisme, això és, grups d'individus que es defineixen per una mateixa forma de relacionar-se amb els mitjans de producció; 2) com un instrument polític, mitjançant la consciència de classe, per crear entre els treballadors una percepció emocional de sentir-se part d'una comunitat i gràcies a això guanyar hegemonia.

Crec que en les complexes societats desenvolupades actuals la classe social no és un instrument útil per construir comunitat. Els canvis polítics, productius i socials dels darrers quaranta anys han generat un món del treball molt més divers: un creixent volum de joves treballadors d'activitats de serveis (d'alta i baixa qualificació) amb una estructura empresarial molt atomitzada i amb escassa capacitat, individual i col·lectiva, de negociació de les seves condicions de treball, la qual cosa alguns en diuen precariat; una minvant classe obrera industrial però en la qual encara hi ha un important volum de treballadors que àdhuc conserven una notable capacitat de negociació col·lectiva gràcies a l'actuació dels sindicats; un nombre creixent de treballadors d'alta qualificació, formats gràcies a un sòlid sistema d'educació pública, amb un poder individual elevat de negociació de les seves condicions de treball que en termes de capacitat de consum els ha permès ser considerats com a classe mitjana.

Que la classe social sigui l'embolcall emocional col·lectiu d'un ventall de treballadors tan divers i plural em sembla un exercici polític erm. A més, la pertinença a una classe no parteix de la lliure voluntat de l'individu, sinó de condicionants econòmics i culturals aliens a la persona, la classe social no és alguna cosa a la qual un pugui triar vincular-se emocionalment, com la religió o la pàtria sinó que ve donada per la seva relació amb els mitjans de producció i el seu paper en l'organització del treball. Insistir en la classe social com a element que crea comunitat no ajuda al fet que el món del treball del segle XXI recuperi l'hegemonia cultural de la qual va gaudir a Europa durant els "trenta anys daurats".

Els reptes que han d'afrontar els sindicats, i en general les forces polítiques progressistes, per no quedar en la cuneta de la història són: 1) donar una resposta organitzativa eficaç als canvis que s'han produït al món del treball de manera que ens permeti seguir defensant eficaçment els drets dels treballadors, com ha plantejat CCOO en el procés de "Repensar el sindicat"; 2) crear noves xarxes d'alta densitat social amb altres organitzacions que, encara que no tenen al treball com a centre principal de la seva activitat, no són alienes a ell, 3) reconstruir per a milions de treballadors la percepció emocional de ser part de la mateixa comunitat des de la ciutadania democràtica: "pertanyem a una mateixa comunitat tots els individus que lliurement participem en la presa de decisions sobre el nostre futur col·lectiu".

Cal recordar que ja al 1838 la recentment constituïda Associació de Treballadors de Londres, el primer sindicat, va redactar la Carta del Poble en la qual s'exigia el sufragi universal, el vot secret i l'abolició dels requisits de propietat per ser membre de la Cambra dels comuns.

La ciutadania democràtica hauria de ser el catalitzador dels sentiments de pertinença a una comunitat inclusiva. L'enorme virtualitat social de la democràcia és que ens permet sentir-nos individus lliures alhora que formem part d'una col·lectivitat en la definició de la qual participem i que és molt fàcil ampliar el perímetre de la comunitat, simplement eixamplant la base social dels qui poden participar en la presa de decisions, sense haver de pertànyer a una mateixa raça, religió o classe social.

És l'alienació econòmica!

Gina Argemir, economista de la Secretaria de Socioeconomia de CCOO Catalunya

Adaptar-se per sobreviure: aquest és el leitmotiv. El capitalisme es transforma per sobreviure i es referma amb èxit, tot i que qui sap si apropant-nos acceleradament cap al col·lapse del sistema. En paral·lel, el sindicalisme i les esquerres intenten també adaptar-se per fer front a les noves amenaces, a fi de fer sobreviure uns valors determinats: una idea de viure i de treballar en dignitat. Però en aquest moment històric de ruptura de paradigma, el context és altament mutable. I canvia tan ràpidament que el pensament de l'esquerra acaba també transmutant, de vegades quedant dissolt en el discurs majoritari i dominant.

El nostre sindicat està viu. Potser ho tingui tot en contra, però està viu. El nostre sindicat es qüestiona a sí mateix: debat sobre la seva funció, sobre el futur del món del treball, sobre els drets socials, sobre el sistema econòmic. El sindicalisme intueix els seus reptes més immediats: cap a on ens durà la globalització?; és la digitalització de l'economia una trampa per a la classe treballadora?; l'avenç dels populismes, suposarà un retrocés dels valors democràtics? Davant la incertesa, si alguna cosa té present el nostre sindicat és que la seva resposta passarà sempre per col·locar el treball en el centre del debat.

Marx entenia el treball com una activitat transformadora de la naturalesa per satisfer les necessitats humanes. Veia el treball com un mitjà d'autorealització, una tasca en la qual l'home se'n situava al centre. O, més que l'home, caldria dir els homes i les dones, perquè per a Marx el treball era sobre tot una activitat que es fa en col·lectivitat en consonància amb el caràcter social de l'home.

No cal fer grans anàlisis per adonar-se que el sistema de producció capitalista, consolidat per la globalització i la permanent innovació tecnològica, cada cop allunya més i més aquesta idea marxista del treball i ens apropa a l'alienació econòmica de la qual el filòsof ens alertava. Un tipus d'alienació que comporta d'altres. El treballador del nostre temps –i, per extensió, el ciutadà- es troba alienat de la seva capacitat autorealitzadora, alienat de l'objecte produït i alienat socialment. El lloc de treball difícilment és un lloc on socialitzar amb els altres. Avui és, sobre tot, un lloc on competir, un lloc que aïlla l'home. I a aquests tipus d'alienació tan ben descrits per Marx, encara cal afegir-hi l'alienació filosòfica provocada per la manera com ens expliquen la realitat des dels mitjans de comunicació.

La falsa realitat qualla amb extrema facilitat en les nostres consciències, també en la dels sindicats i les esquerres. Si fa uns anys lluitàvem obertament contra les deslocalitzacions provocades per la globalització, avui, a l'hora de parlar d'aquest procés global, hem quedat impregnats de la justificació economicista que rebem dels mitjans de comunicació. I és només quan col·loquem el treball i la ciutadania en el centre del debat, que acabem descobrint de què va la globalització i la tecnologia, i acabem entenent la sorprenent resposta sociopolítica que estan donant milions de treballadors i ciutadans.

La globalització va de divisió internacional del treball i la tecnologia, d'ultra-especialització. En l'actual model global de producció, els països del centre estan tendint cap a sistemes productius intensius en capital –que necessita més tecnologia i innovació que treballadors- i, els països perifèrics, cap a sistemes intensius en mà d'obra –on es formen grans excedents de treballadors barats sense drets laborals-. I és en aquest model global de producció que l'home és més que mai una mercaderia, més que mai un instrument per a la cadena de producció. El treball s'ha transformat en una activitat repetitiva i allunyada de les capacitats humanes, en una activitat anul·ladora de l'essència humana. La globalització, mitjançant les noves formes descentralitzades d'organitzar la producció, està duent al treballador a la pèrdua de la poca autonomia i llibertat que li quedaven. Avui, en aquest món global, el treball i el treballador pertanyen a algú que dirigeix el grup empresarial des de mils de kilòmetres de distància. I, en el pitjor dels casos, el treball i el treballador pertanyen a una màquina que li ordena com organitzar el seu temps i la seva producció.

Mentre la sobreoferta mundial de mà d'obra creix any rere any per l'increment de la productivitat, i mentre la classe treballadora s'empobreix, el capital generat pel procés de globalització i la innovació tecnològica no fa sinó acumular-se sense ser redistribuït. Mentre el capital es mou globalment sense restriccions buscant on treure els majors beneficis, per la part dels treballadors i els ciutadans no es globalitzen ni drets, ni salaris dignes, ni condicions de treball ni, per tant, de vida. I davant les pèssimes conseqüències de la globalització, quin discurs estem fent els sindicats i l'esquerra? Està essent prou contundent?

L'alternativa a la globalització no pot ser més globalització. Tenint en compte el caràcter internacionalista del nostre sindicat, la resposta tampoc no passa per apostar perquè els "nostres" treballadors se salvin de formar part dels països perifèrics de treball intensiu i passin a formar part dels països del centre de capital intensiu. Perquè no seria aquesta una forma emmascarada de proteccionisme? L'alternativa a la globalització no és el proteccionisme del segle XIX ni el tancament desmesurat de fronteres ni la defensa de discursos excloents. De fet, les esquerres encara tenim pendent debatre a fons l'alternativa a la globalització. Ens cal fer la diagnosi correcta. També la diagnosi sobre l'auge dels moviments i els discursos sociopolítics excloents. Perquè rere els populismes i els ultranacionalismes, rere la victòria del Brèxit i de Trump, hi ha una petició a crits per part de treballadors i ciutadans per tornar a recuperar el control de les vides i els treballs. El seu, com el nostre, és un clam contra l'alienació econòmica provocada per la globalització capitalista.

La por sempre arriba en els moments d'incertesa i en l'actualitat, trobant-nos enmig de dues eres, ens queda molta incertesa per endavant. Front la dificultat de trobar la decisió adient, la pregunta sindical a fer-nos és si les nostres decisions sociopolítiques allunyen o apropen els treballadors cap a l'alienació econòmica, si ajuden o no a la realització humana. Segurament els sindicats siguem els únics amb l'organització que cal per lluitar contra l'alienació social del treball de la que ens alertava Marx, els únics amb la capacitat suficient per defensar la humanització del treball.

Democràcia, classe i ciutadania

Pepe Gálvez, portaveu de FSC-CCOO Catalunya

Els conceptes de classe, lluita de classes i ciutadania han estat i són elements decisius d'una confrontació econòmica, ideològica i política en la qual es dirimeix l'aprofundiment o l'estricció de la democràcia.

Classe i ciutadania enfront de la dictadura

La negació de l'existència de les classes i sobretot del conflicte entre les classes té una llarga tradició a l'ideari i a l'imaginari de la dreta política, econòmica i social. La forma de plasmar aquesta negació ha variat en el temps des de l'intent d'anihilament, fins i tot físic, de l'expressió política de les classes subalternes, és a dir, de les seves organitzacions sindicals i polítiques; fins a les polítiques adreçades a la neutralització, aïllament o desvirtuació d'aquestes. En la nostra història més recent tenim un exemple clar del que primer en la teoria i pràctica política de la Dictadura franquista, les classes es van prohibir per decret i es va crear l'engendro del sindicalisme vertical que pretenia representar i harmonitzar els interessos d'empresaris i treballadors en la mateixa organització. Com la realitat del conflicte d'interessos se seguia manifestant, només es podia mantenir la ficció de superació de classes mitjançant la repressió que, casualment, no es realitzava sobre els empresaris sinó sobre els diferents intents d'organització autònoma dels treballadors.

Tot això en un règim polític dictatorial que excloïa, o limitava dràsticament, el concepte de ciutadania com a font individual de drets. És per això que la relació intrínseca entre la lluita per les reivindicacions laborals i per les llibertats polítiques forma part de l'ADN de Comissions Obreres, l'expressió organitzativa hegemònica del moviment obrer en l'oposició a la dictadura. La seva mateixa existència i desenvolupament no només invalidava el discurs de la no existència de la lluita de classes, sinó que evidenciava la pèrdua d'utilitat de la forma dictatorial per als interessos de les classes dominants, ja que no només no impedia la manifestació de la lluita de classes sinó que en certa manera la impulsava políticament. És des d'aquesta perspectiva que cobra tot el sentit l'afirmació d'Ignacio F. Toxo que "el dictador va morir al llit, però la dictadura va morir a les fàbriques, les mines… En aquest període històric la classe obrera espanyola va ser la més ferma i eficaç defensora dels drets de ciutadania. Fins i tot posteriorment el sindicalisme espanyol ha estat protagonista de la conquesta de drets socials de caràcter universal que s'han incorporat a la motxilla de la ciutadania com: el sistema sanitari, el de previsió social i el d'atenció a les persones dependents.

Tot i que aquests avenços es donen dins d'un procés ambigu que es desenvolupa al mateix temps que a nivell mundial avança triomfant la contra neoliberal. Tot i així la realitat és que la classe obrera espanyola actua com a tal, és a dir defensant uns interessos comuns, diferenciats i contraposats als dels sectors oligàrquics del capitalisme, i que en aquesta defensa assumeix també la de drets de la majoria de la societat, i amb això participa en la configuració d'una ciutadania de més qualitat democràtica. Una altra cosa són els encerts i errors en la interpretació de la correlació de forces, en l'anàlisi de l'evolució del capitalisme i en la configuració d'un projecte propi de societat.

Insuficiència democràtica en el regne de l'economia

A Espanya els pactes de la Moncloa que es realitzen al final del franquisme i enmig d'una crisi econòmica general del capitalisme "contemplaven un intercanvi polític essencial: consolidació democràtica a canvi de restriccions salarials. Com es diria, a propòsit dels Pactes de la Moncloa, en l'Informe General presentat al I Congrés Confederal de CCOO, es tractava de «sanejar l'economia per consolidar la democràcia" **(1)** però "la prolongació d'una mena de" transició sociolaboral "hauria d'anar fins a 1985 o 1986, perquè fins a la primera data no es va aprovar la LOLS, una norma essencial en la definició del sistema democràtic de relacions laborals. I és que la codificació dels drets laborals va resultar més lenta i costosa que la dels drets polítics i civils en la transició política" **(2)**.

I no hem d'oblidar que part de l'exercici d'aquests drets, el reconeixement de la negociació col·lectiva per als empleats públics encara es retardaria molt més. Tant a Espanya com en el conjunt d'Europa els avenços democràtics són fruit de específiques situacions d'equilibri en la lluita de classes en el final de la dictadura franquista i de la 2a guerra mundial respectivament. Equilibri la inestabilitat de la qual es manifesta

en què la democràcia es va quedar a les portes de l'empresa en particular i del camp de l'economia en general. Ara bé, dins d'aquests avanços democràtics cal situar el reconeixement de la negociació col·lectiva, amb el que de facto es reconeixia també que les condicions laborals no es decideixen en una relació individual entre empresari i treballador, sinó que tenen caràcter col·lectiu. Això anterior no treu que hi hagi una pressió contínua empresarial per debilitar el col·lectiu i donar més espai a l'individual. De la mateixa manera que també és permanent la tensió entre la fragmentació i la generalització de la negociació col·lectiva, tensió després de la qual apareix l'enfrontament entre enfortiment i debilitament tant del sentit com de l'acció de classe.

No obstant això, l'organització del treball i és clar les decisions empresarials estratègiques han estat excloses, vetades, de l'àmbit de la negociació col·lectiva. Tot i això, cal assenyalar també com experiències positives dels Fons d'Inversió Col·lectius dels Treballadors a Suècia en els anys vuitanta **(3)** o el model de cogestió de les empreses a Alemanya, que han estat o són espais, limitats o temporals això si, de democràcia dins de les empreses i de l'economia.

Ofensiva neoliberal i declivi de classe

L'esclat de la crisi, la seva gestió sota els mateixos poders i criteris que la van originar, l'indigerible espectacle de la desigualtat galopant, la subordinació de les institucions polítiques al poder econòmic, així com la conseqüent retallada de drets socials i polítics han posat el focus sobre el deteriorament de la qualitat de la democràcia. I lògicament s'ha plantejat la qüestió de la relació entre aquesta degradació i les tremendes restriccions d'aquesta en l'àmbit de les empreses i de l'economia, en tant que l'absència o l'eliminació de mecanismes de control deixa camp lliure al domini de la cobdícia inherent al capitalisme i la seva conseqüent voracitat destructiva. Però a aquesta situació no s'ha arribat casualment o per evolució natural de les coses, sinó com una concreció de la lluita de classes, és a dir com a conseqüència buscada i aconseguida per sectors hegemònics del capital. És el fruit d'una ofensiva iniciada els anys setanta i que aprofita la sortida de la crisi d'aquells anys per desenvolupar una estratègia dirigida, amb èxit, a contrarestar la capacitat d'intervenció política aconseguida per la classe obrera, especialment a Europa,i a soscavar les condicions socials i econòmiques que sustentaven el poder d'aquella a les empreses.

Un element clau d'aquesta estratègia ha estat la fragmentació de la classe obrera, que s'ha desenvolupat sobre les seves contradiccions i divisions a nivell internacional, o les que es produeixen dins de la mateixa societat com a conseqüència del model econòmic-social imperant per la dinàmica del procés de globalització per una banda o pel desenvolupament cientificotècnic de les forces productives (4). Ara bé, aquesta diversitat o pluralitat, no implica per si mateixa fragmentació, sinó que aquesta és fruit de dinàmiques polítiques que expressen els interessos que han hegemonitzat aquests processos. En aquesta línia s'inscriuen les actuacions de Ronald Reagan contra la vaga dels controladors aeris i de Margaret Thatcher contra la vaga dels miners. La resolució d'aquests conflictes va afeblir greument el poder del sindicalisme a la Gran Bretanya i va condicionar l'estratègia posterior del moviment sindical al primer món, va afavorir l'aplicació de polítiques dirigides en contra seu. Aquestes derrotes van exemplificar un canvi significatiu en l'evolució de la lluita de classes, ja que van evidenciar la pèrdua del limitat poder polític que havia gaudit el món del treball després de la 2a Guerra Mundial. Així mateix el caràcter aïllat, o no prou generalitzat, d'aquestes lluites van revelar la pèrdua d'hegemonia respecte del conjunt de la societat.

A tot això cal afegir l'ensorrament de la URSS i del "socialisme real" dels països de l'Est europeu. La seva existència havia tingut un doble efecte contradictori en les societats del bloc occidental. D'una banda, en la seva condició d'alternativa havia actuat com a element de pressió a favor de la concessió de reformes progressistes i de drets socials i polítics. D'altra banda, a mesura que el creixement econòmic dins el capitalisme es consolidava i amb ell el consumisme, s'evidenciava no només l'estancament econòmic sinó sobretot l'absència de democràcia en la suposada alternativa socialista. El pitjor és que aquesta absència atacava, des d'una suposada opció de classe, el concepte de ciutadania que a Occident s'estava consolidant. Amb això es transmetia el missatge d'una contradicció entre els conceptes de classe i ciutadania que en l'àmbit de l'expansió econòmica invalidava aquesta alternativa al capitalisme i amb ella els que la defensaven, els partits comunistes, és a dir, una bona part de l'esquerra europea que es veia condemnada a la marginalitat política, és a dir, a representar opcions irrellevants de poder. La via "eurocomunista" per la seva part va demostrar molt ràpidament la seva incapacitat per superar aquesta contradicció.

Implosió consumista de les classes mitjanes

En aquest context clarament desequilibrat políticament i econòmicament es va realitzar una campanya contínua, de pluja fina, dirigida a devaluar el concepte de classe i a desacreditar el de lluita de classes. A la diversitat de situacions, que ja hem esmentat, que es donen en el món del treball dins del procés productiu es va unir l'element de la percepció de la ubicació social, en la qual el poder adquisitiu, la capacitat de consum, va jugar un paper essencial per a diluir i fins anul·lar el sentiment de pertinença a la classe obrera i l'adhesió a unes ambigües classes mitjanes.

La provisional millora econòmica de les classes subalternes al primer món s'acompanyava de l'afebliment del seu poder polític i la pèrdua de força dels drets socials de la majoria. I és que a mesura que s'imposava el relat, i sobretot la seva translació política, de la societat com a agregació d'individus i no com a producte de relacions i conflictes col·lectius, els drets eren assumits com serveis que depenen de la teva capacitat adquisitiva.

L'esquerra socialdemòcrata es va adaptar a aquest context, tant que el va fer seu gairebé sense sentit crític. La visió i els interessos de classe o es van oblidar o es van subordinar

als d'una ciutadania que es definia per la seva capacitat consumista, i en la disputa electoral per aquest centre sociològic va ser derivant progressivament cap a la dreta.

Debilitament sindical

En aquest procés de dominació ideològica del neoliberalisme, el sindicalisme del primer món, com a organització de classe, va haver d'assumir les conseqüències que els projectes de societat amb els quals es referenciava perdessin credibilitat. En conseqüència es va reduir tant notablement la seva capacitat d'incidència política com el seu àmbit d'actuació en les empreses i en el conjunt de la societat. Per al neoliberalisme el sindicalisme no és més que un mal necessari que hauria de molestar el menys possible, és a dir, un element del qual no pot prescindir per ordenar les relacions laborals, però al qual ha de mantenir permanentment en un gran estat de debilitat i així assegurar la seva subordinació. I ha actuat en conseqüència tant abans com després de la crisi. El sindicalisme confederal de classe a Espanya ha suportat aquesta ofensiva entre inevitables tensions entre l'acceptació, l'adaptació o el rebuig d'una situació molt contrària als seus interessos però que semblava inamovible.

En aquest context es produeix, a més, un cert aïllament de l'activitat sindical, els mitjans de comunicació actuen com a pantalla invisibilizadora tremendament eficaç en negar en la pràctica l'existència del conflicte laboral. I el sindicalisme no és capaç de dissenyar una estratègia que trenqui aquest mur que en canvi es mostra molt permeable per, ja en plena crisi, magnificar els seus errors, defectes i vicis, que n'hi ha.

I no obstant això el rei segueix nu

Però l'actual crisi i la seva permanència es converteixen en una realitat que desborda relats i replanteja la relació entre classe, ciutadania i democràcia. Ara, són les classes dominants, i les institucions polítiques les que controlen, les que posen en qüestió el concepte de ciutadania com a generadora de drets. El fracàs estrepitós del paradís terrenal neoliberal ha suposat l'expulsió del mateix d'amplis sectors de la població del primer món que es percebien a si mateixes com a classes mitjanes. El seu poder adquisitiu s'ha vist reduït radicalment i amb ell la capacitat d'accedir a serveis, ja assimilats com a necessaris i essencials, pels seus propis mitjans econòmics. El mercat ha demostrat la seva incapacitat per atendre necessitats i al mateix temps la seva brutal arbitrarietat, el seu servilisme cap als grans poders econòmics. Les institucions polítiques, per la seva banda, han desenvolupat una política de falsa austeritat dirigida a restringir la despesa pública en serveis com l'educació, la sanitat, la previsió social, el medi ambient, la cultura… En resum, el mercat ha demostrat ser injust i insuficient per atendre les demandes en què es concreten els drets socials de ciutadania, i al mateix temps les institucions polítiques han desmentit en els fets la igualtat política entre ciutadans en actuar al marge i en contra de les demandes de la majoria social i al servei de la minoria oligàrquica.

D'aquesta manera torna a prendre força dins de la ciutadania la percepció que la font dels seus drets no està en la suma d'accions individuals, ni en la fràgil capacitat adquisitiva, sinó en la mobilització col·lectiva; i aquí l'actuació com a classe segueix tenint una importància clau. Perquè la crisi ha evidenciat que el rei està nu, o sigui que l'enfrontament entre capital i treball segueix movent el món, com va proclamar Warren Buffet. L'atur, la precarització de les condicions laborals, les reduccions i desigualtats salarials ja havien deixat clar testimoni de la permanència de la lluita de classes. Així mateix, l'experiència més recent ha evidenciat també que si es perden drets laborals es debilita la qualitat dels drets com a ciutadania. L'enfrontament o dissociació entre classe i ciutadania ha demostrat ser negatiu a llarg termini per a la qualitat de la democràcia.

Confluència de classe i ciutadania

Vivim un moment de greus amenaces per a la democràcia, però també de grans potencialitats. L'actuació de les oligarquies financeres i la resposta del populisme d'extrema dreta alimenten una espiral molt perillosa. Enfront d'ella pot i ha de ser clau el posicionament de classe a favor de la democràcia, de la seva defensa i ampliació. I amb això disputar el concepte de ciutadania a les propostes ideològiques del neoliberalisme i del populisme d'extrema dreta. Davant del primer ha de situar la ciutadania com a font d'igualtat no només política sinó social i econòmica. I només des d'una defensa radical de la democràcia que s'estengui a l'àmbit de l'economia i les empreses, que actuï per limitar, controlar i neutralitzar el poder de l'oligarquia financera, que impulsi formes col·laboratives i cooperatives de producció i distribució, es podrà tallar l'ascens del populisme reaccionari. La confluència entre classe i ciutadania passa per recuperar la centralitat social del treball, o sigui per situar al treball en el centre del projecte democràtic de la societat. Per a això és necessari tant que el món del treball superi la seva fragmentació com que sigui capaç d'integrar en les seves propostes i alternatives la solució a les necessitats de la majoria de la societat. Així, la defensa de la qualitat de la feina (en la seva pluralitat) està lligada a la disputa per la riquesa, per com es conforma i com es distribueix, a la pugna per qui té el poder de la creació, del coneixement, batalles que són claus per a l'evolució de la lluita de classes i la configuració social del concepte de ciutadania.

(1) Repensar el sindicat.
(2) Repensar el sindicat.
(3) Bruno Estrada: http://radicaleslibres.es/la-suecia-los-anos-ochenta-paso-del-socialismo-mercado
(4) segons el desenvolupament econòmic del capitalisme diluïa el concepte de proletariat, el suposat agent director de la revolució socialista, i la classe obrera es diversificava i subdividia, era cada vegada més complicat fer encaixar la realitat en els esquemes, el que posava en serioses dificultats tota la construcció teòrica marxista clàssica. Carlos Tuya. "Pensar el socialismo".

Sindicat i drets socials de ciutadania: esbós per a una nova fase de desenvolupament

Juan Manuel Tapia, membre del Consell Nacional de la CONC i del CERES (Centre d'Estudis i Recerca Sindicals)

Un recordatori pertinent

La relació entre el moviment sindical i els drets socials de ciutadania és genètica, des dels mateixos orígens del moviment obrer. Aquest fenomen històric té una doble direcció simultània: la pròpia afirmació del dret social d'existència del moviment obrer organitzat –gènesi del dret del treball, codificat amb perfil propi a través d'una lenta i progressiva evolució en el temps-, i la lluita per l'extensió i aprofundiment de la democràcia política.

Aquest exercici d'indagació històrica és un exercici imprescindible, per comprendre la pròpia naturalesa del subjecte sindical. La lluita pel dret del sindicat, que és el dret sindical per exercir l'acció col·lectiva en la negociació amb el capital de les condicions de treball i de vida és, al mateix temps, la lluita per construir la protecció social del treball, i una organització política de la societat plenament democràtica, en què les classes treballadores poguessin expressar i fer valer la seva força organitzada per a la transformació social, per l'alteritat i superació del propi sistema capitalista.

Aquest itinerari, ara de segles, que des de l'esquerra social i política –gairebé indistinta i confusa en la primera internacional, després cristal·litzant en dos subjectes diferenciats: sindicats de classe i partits de les esquerres polítiques-, és el que desemboca en la conquesta civilitzatòria de l'estat social, en la construcció de l'estat del benestar, i els drets socials de ciutadania. Certament, amb moltes diferents intensitats a les diverses àrees del món, i amb diferents característiques en les diverses fases del propi desenvolupament de la manera de producció capitalista.

No ha estat, lògicament, un camí sense interrupcions i reculades, perquè es produeix en l'escenari permanent de la lluita de classes. També és un procés de divergències entre les pròpies tradicions i concepcions de l'esquerra, i amb relacions conflictives entre sindicat i partit.

La veritat és que la democràcia política moderna no pot entendre's sense la constant embranzida del moviment sindical, des del principi, amb les lluites pel sufragi universal –dels homes- del moviment cartista a Gran Bretanya, les vagues generals a Bèlgica, o el suport del moviment obrer espanyol i català a la revolució de 1868, que conquista al mateix temps el dret d'associació obrera i el sufragi universal. La continuïtat amb una esquerra política que es consolida com a tal, i en etapes més recents en el temps, la lluita antifeixista en general, la nostra en particular, amb el paper de CCOO en la recuperació de les llibertats democràtiques, l'alliberament del tercer món i les lluites contra les diverses dictadures. Són només exemples.

En paral·lel, l'estat social del benestar resulta d'una permanent lluita del sindicalisme per construir, des del vincle del treball, en un primer moment, protecció social per a les persones treballadores i les seves famílies. Va venir després, en aquesta dinàmica d'embranzida conjunta, del moviment sindical i l'esquerra política, l'extensió legislativa del dret social.

A títol, també d'exemples, la relació del socialisme francès amb Jean Jaurès i la CGT, encara en transició des del sindicalisme revolucionari, per a la universalització dels drets socials bàsics de protecció, les pensions de jubilació, la desocupació i la protecció de la salut.

O el cas alemany, amb Bismark, empès per la socialdemocràcia i el seu sindicat a establir els primers sistemes de protecció social moderna –fins i tot quan posa en piuli les "lleis antisocialistes"-, completat després, per la mateixa embranzida, amb la construcció, amb rang constitucional, del primer estat social i del benestar, en la República de Weimar. Constitucionalització del dret social i sindical, amb el primer reconeixement constitucional del dret a la negociació col·lectiva- que, com tot aquest ampli procés, no va ser pacífic, i va donar lloc al major lock-out patronal de la història.

Els anys 30 i la postguerra van generalitzar el reconeixement constitucional dels drets socials de ciutadania i el propi dret del treball.

Amb tota la modèstia que es vulgui, ningú pot negar la importància de la conquesta de l'esquerra social i política, del reconeixement constitucional del 78, de la nostra configuració com a estat social de dret o com a economia social de mercat.

La participació del sindicalisme és, també, clau en la universalització de la sanitat, en la consolidació i extensió de l'educació pública i dels serveis socials, i determinant en l'aparició de les rendes de ciutadania i de dependència, en diverses modalitats i encara necessitades d'una clara millora i perfeccionament.

El sindicalisme ha estat subjecte actiu en el naixement d'una nova generació de drets socials, relacionats amb el medi ambient, la mobilitat sostenible o la igualtat en totes les seves dimensions.

Com diu el professor Joaquín Aparicio Tovar, "l'estat social no ha estat un regal". Aquest llarg viatge fins a la democràcia social, del que és protagonista essencial el moviment obrer. Aquest viatge en què els treballadors organitzats estenen el seu dret social del treball al conjunt de la ciutadania i constitueixen la "ciutadania social", no ha de ser oblidat. La desmemòria de l'àrdua conquesta afebleix la seva defensa.

Crisi de l'estat social de dret i debilitament de l'estat del benestar

És cert que els nous desenvolupaments de la manera de producció capitalista, en aquesta fase que per comoditat

denominem postfordisme, l'organització del treball informatitzada i en xarxa, la financiarització de l'economia, la dinàmica de la globalització, i les conseqüències que aquests canvis tenen sobre la vida social i de les persones, exigeix que el nostre estat social del benestar hagi de patir un procés d'adaptació a les noves necessitats socials.

Ara bé, aquesta evidència no justifica en absolut el retraïment o reculada dels drets socials de ciutadania. El qüestionament de l'estat social del benestar i els drets socials de ciutadania és expressió de l'ofensiva ideològica neoliberal que amenaça els valors propis de l'estat social i, simultàniament,les conquestes democràtiques més avançades i trastoca, també, fins i tot a una part de l'esquerra que sofreix un gradual procés "d'assimilació" ideològica.

Adverteixo, personalment penso que és un mite que la democràcia sigui consubstancial al capitalisme. Pot sobreviure el capitalisme amb una democràcia afeblida, mentre mantingui mecanismes de dominació eficients i sistemes per desguassar el conflicte social.

Esbós per a una nova fase de desenvolupament dels drets socials de ciutadania

Estem, des de fa temps, davant una cruïlla civilitzatòria. La crisi de l'estat social i de l'estat del benestar només pot resoldre's, excepte el seu gradual desmantellament, enfortint els drets socials de ciutadania, estenent-los i donant resposta a les noves necessitats socials que genera el nou paradigma productiu.

Com indica Umberto Romagnoli en referència al dret del treball, "la tutela del ciutadà-treballador s'ha desplaçat del segon al primer". Diu a continuació "…molts acaricien la idea que és possible reconstruir el dret del treball on i com era… per reproduir-lo igual en el desigual, és metahistòria."

És un símil útil per abordar la qüestió dels nous desenvolupaments dels drets socials. Defensar els que tenim no ha de ser contradictori amb la necessitat de repensar-los i elaborar noves estratègies a l'ofensiva.

Pel que fa al nostre sindicalisme, ha d'accentuar el seu perfil sociopolític en la nova realitat productiva i social. Des de la peculiar experiència de CCOO com a sindicat sociopolític, posada en comú amb les diverses experiències d'altres tradicions sindicals en la mateixa direcció, és urgent obrir una reflexió general en el moviment sindical internacional i europeu sobre la qüestió.

La nova esquerra política emergent ha de comprendre que el sindicat, des de la seva naturalesa de subjecte social, és també un subjecte polític, autònom i independent, interessat a actuar i influir en totes les dimensions de la vida social i les polítiques públiques. Fa temps que el moviment sindical va definir el seu propi perfil, lluny dels temps de la divisió de funcions sindicat-partit.

Tres haurien de ser les direccions interdependents per avançar en el desenvolupament dels drets socials de ciutadania:

En primer lloc, la recuperació de l'estat del benestar, tan disminuït al nostre país, per passar a una fase de nou creixement en tots els camps: sigui la sanitat i l'educació pública, els serveis socials i els de dependència, la protecció social i les pensions públiques, les administracions i els serveis públics.

Un estat social del benestar que ha de ser la sustentació material de l'extensió i reformulació de la nova generació de drets de ciutadania. Uns drets que han de construir-se al voltant de la filosofia del dret als mitjans i recursos suficients per a una vida digna de les persones, amb caràcter integral, i durant tot el cicle de la vida, amb independència de la vinculació concreta al treball. És la filosofia de les rendes bàsiques, però no sol, ha d'acompanyar-se amb nous drets a la salut, a la igualtat, mediambientals i de mobilitat sostenible, a l'habitatge, a la cultura i a la diversitat, etc.

En segon lloc, polítiques públiques per a la transformació del model productiu. Un nou model productiu que al nostre país ha de suposar, també, la revitalització d'un sector industrial innovat. Un nou model productiu que ha d'incorporar una nova concepció de control democràtic de l'economia i especialment dels sectors estratègics, sigui en el sector energètic, els transports, financer i de gestió, en general, de serveis públics i d'interès general.

En tercer lloc, obrir noves polítiques sindicals perquè els drets de ciutadania s'obrin pas, també, en el nucli dur del sistema: l'empresa. Fer realitat l'objectiu somiat per Bobbio, intel·ligentment popularitzat pel nostre Marcelino Camacho: que la "democràcia entri a les empreses", que els drets col·lectius i personals, s'exerceixin, també als centres de treball.

Aquesta és una operació d'envergadura i múltiple, on el sindicat és l'element central, i sense la qual, les dues anteriors direccions que hem apuntat mancarien d'un veritable ancoratge. Es tracta, sense abandonar les estratègies sindicals i polítiques, d'actuar en l'esfera de les polítiques redistributives, actuar en el cor de la producció, i per a això no n'hi ha prou amb influir en les polítiques econòmiques macro.

Es tracta, d'una banda, d'establir nous drets de participació i control sindical en el projecte empresarial i en la presa de decisions, sense abandonar per això l'alteritat crítica i conflictual que el sindicat representa enfront del capital.

Per una altra banda, de nous desenvolupaments qualitatius en l'objectiu d'un treball digne, que inclou l'exercici, en el marc dels drets i de la negociació col·lectiva, de drets personals. L'obertura d'espais de decisió de les persones o el que, des de fa temps, denomino els espais de "personalització" de les relacions de treball.

Dimensió qualitativa que suposa una nova centralitat de la igualtat des de la diversitat en totes les seves facetes, de la salut, de l'autogestió del temps i de la formació i la innovació com a patrimoni personal. Parlem que els drets de

les persones no poden decaure a la porta de les empreses, parlem d'humanitzar el treball. És una operació de centrar el sindicat en la intervenció sobre l'organització del treball. Una organització del treball que ha d'entendre's en el nou paradigma productiu: en xarxa i en tota la cadena de valor.

Finalment, aquests nous drets socials de ciutadania han de consolidar-se i garantir-se en un nou procés constitucional. Un procés constituent que reflecteixi al mateix temps un nou dret del treball i nous drets socials com a pilars de la renovació de l'estat social de dret. Ambiciós però a l'altura dels reptes de la cruïlla en què vivim.

Ciutadans o serfs: construir democràcia econòmica en una conjuntura defensiva

Ignacio Muro Benayas, economista i professor de comunicació a la Universitat Carlos III

El fet de viure del propi treball, intel·lectual o manual, ha constituït durant molt temps un ciment suficient per afavorir una identitat comuna. Sempre va ser, però, una **identitat treballada** que ha utilitzat cada conflicte com una ocasió per articular un front d'interessos de les majories. "Sumar" als diferents col·lectius és la tasca que ha justificat al sindicat de classe, una organització especialitzada en observar el món des dels ulls de la feina.

El sindicat així vist és un **intel·lectual col·lectiu** l'objecte del qual és ajudar a construir una identitat comuna a llarg termini mentre articula interessos i participa, de forma intel·ligent, en una dialèctica de propostes de resistència, confrontació o col·laboració integrades en un mateix discurs. Quin ha de ser aquest discurs en un context en què el treball porta **dècades a la defensiva**, és la qüestió.

La realitat se'ns mostra tossuda. La frontera entre el treball i el no-treball es dilueix en l'espai i el temps mentre les empreses redueixen el seu perímetre. La creació de riquesa es converteix en un tot integrat a nivell global però els processos es fragmenten i les connexions físiques desapareixen. La complexitat i globalitat dels processos productius i tecnològics dilueix la solidaritat primària tradicional però les formes de treball i explotació simples prosperen. Les tecnologies permeten treballar en xarxa però la penositat i el risc laboral es pateixen en solitari. El treball intel·lectual guanya parcel·les al manual però els professionals més qualificats són arrossegats a l'atur i la precarietat. Augmenta la productivitat del treball però en major mesura l'apropiació pel capital del valor creat. L'economia impulsa la col·laboració horitzontal però s'accentua la concentració vertical de poder en els primers executius i l'exclusió dels treballadors en la gestió de les empreses.

Polítiques de resistència que permetin passar a l'ofensiva

Tot això desenvolupa un context social marcat fa dècades per la tendència a la individualització de les relacions laborals que col·loca al món del treball a la defensiva, una circumstància que el **canvi tecnològic** accentua. I obliga a plantejar clarament al sindicalisme quines **polítiques de resistència** són més eficaces i quins plantejaments són els adequats per revertir aquesta situació.

En aquest context, encertar en els marcs ideològics és una cosa decisiva, perquè, com més lleus són les connexions físiques, més important és la construcció d'un discurs que faci de cola per amalgamar interessos cada vegada més dispersos.

El desenvolupament social i tecnològic permet no només imaginar un futur sinó construir un present en què **l'ocupació no sigui un bé escàs**, en què jornades reduïdes permetin generar **temps lliure per al desenvolupament propi i el de la família**, en què el treball passi a ser vist com **l'activitat col·lectiva de ciutadans lliures** organitzats per produir béns i serveis, en el qual la creació de riquesa s'associï a l'impuls de **relacions col·laboratives** i a la superació de la servitud dels mercats.

Optar entre un camí de servituds o de llibertat, entre assumir com a ciutadans que prenen les regnes del seu futur o com a individus enxampats en eternes relacions de servitud, entre **ciutadans lliures o serfs precaris** són les alternatives que envolten el món del treball. Només en un marc com aquest es pot argumentar les resistències i construir un nou interès general que utilitzi com a fil conductor la democratització de l'economia, la **democràcia econòmica**.

Democràcia econòmica, objectiu del sindicalisme de classe

El sindicalisme de classe ho és en la mesura que és capaç de construir a cada moment una identitat comuna per al món del treball. Aquesta identitat exigeix avui incorporar la democràcia econòmica com a exigència de la lògica productiva i implica el repte d'assumir la construcció d'una oferta general inclusiva per a tota la societat des de la defensa del treball.

Significa també combatre les mirades curtes. Assumir que els impulsos corporatius sorgeixen en totes les activitats sindicals i que l'única forma de superar-los és ampliant el focus i incorporant una **visió sociopolítica** que aporti llum a les perspectives immediates d'ordre funcional, sectorial, territorial que sorgeixen espontàniament en qualsevol col·lectiu de treballadors.

Connectar treball i ciutadania, lluites al centre de treball i en la societat, suposa precisar els passos que avui ens fan avançar cap a la **democràcia econòmica**. Entre ells, destacaria tres: el primer és la connexió entre les retribucions indirectes i la defensa dels **béns públics** (sanitat, educació, pensions, dependència) el que suposa accentuar la participació del sindicat en la concertació. El segon, és la defensa del principi de la **renda bàsica** abans fins i tot de necessitar els seus camins i formes. Si les prestacions socials equivalen a un salari indirecte resultat de la solidaritat entre contemporanis, el que la renda bàsica ens diu és que la productivitat del treball d'avui és herència de les aportacions al saber general generat per la tecnologia, les institucions i el treball de les generacions anteriors de les que ningú, pel sol fet de néixer en aquest temps hauria de ser exclòs. El tercer, és la **participació dels treballadors** com a factor d'innovació no només com a conseqüència d'una lògica participativa.

Només així es podrà transitar per un camí de llibertat real per a tots els ciutadans i no només per a uns pocs.

Ciutadania, classe i compromís

Berta Cao, assessora d'Igualtat al Govern de Madrid, Comissionada de l'Ajuntament de Madrid per a la celebració del World Pride (Orgull Mundial), membre electe de la Mesa de Coordinació de Ahora Madrid i col.laboradora al diaro digital Cuarto Poder (cuartopoder.es)

No sé quantes persones, fora de l'entorn sindical (i, fins i tot, dins) senten que el concepte "classe social" està obsolet, perquè també ho està el de "classe", sobretot emmarcat en contextos reivindicatius. Semblen llunyans, d'un altre temps, com també ho semblen aquells dies on els qui teníem un treball, a modest que fos, havíem de situar-nos com a classe mitjana. I a força de ser classe mitjana, engreixem un model en el qual ens vam anar desclassant dins del consum, l'aparença. On tenir era més important que ser. Oblidem què som, i que des d'aquest "som" hem de construir-nos com a col·lectiu en el qual reconèixer-nos, amb objectius comuns.

Aquells anys que amb ser part de la societat, amb sentir-nos "dins", integrades o integrats, anàvem alimentant aquest imaginari en el qual el posicionament social estava més proper al canvi de cotxe que a l'exercici dels drets, al mateix temps que aprimàvem el que es considerava innecessari, com els espais de reconeixement de drets, d'exigència del manteniment i ampliació d'aquests.

Durant aquest temps va haver-hi moltes persones, treballadores, autònomes, estudiants, emprenedores, homes i dones, que van creure que la democràcia es mantenia i desenvolupava per inèrcia, que no requeria compromís, participació…. I el capital es fregava les mans mentre perdíem drets i posició.

Fins que va arribar el dia en el qual despertem del somni, o del malson, i comprovem que calia començar a sembrar en el terreny empobrit. Empobrits, com els salaris, com els drets laborals, com els drets socials. Empobrit, perquè encara escoltem veus que pregunten on era l'esquerra, on eren els sindicats quan va esclatar la crisi? Com si l'esquerra o els sindicats (de classe) estiguessin compostos per ens d'una altra mena, als quals no afectessin les turbulències de les bombolles.

I així ens trobem, a deu anys de l'hecatombe econòmica que va portar amb ell el daltabaix de la incipient societat del benestar que havíem aixecat amb molt esforç, sobretot de les dones, descobrint que "ciutadania" no és la traducció d'un concepte francès sense contingut en castellà –que fins això hem hagut d'escoltar- sinó que representa el reconeixement dels drets que, com a individus i com a col·lectivitat, tenim –o hem de tenir-. Aquests drets que es conquisten, no es concedeixen generosament, i que de poc ens serveixen si no tenim possibilitats per exercir-los.

Hem vist com el vendaval de la crisi deixa un erm en el qual les estructures que formen l'entramat democràtic es trontollen. I els sindicats, el Sindicat –que no és un altre que CCOO- han d'afrontar els canvis que pateix el mercat laboral, desregulat salvatgement en aquest últim període.

La qüestió és com reposicionar-nos per ser de nou el referent en la demanda dels drets, quan tenim una bona part de les persones amb treball que perceben uns salaris d'infàmia, que no els arriben per cobrir les despeses bàsiques, que no permeten a joves amb una formació impecable desenvolupar el seu coneixement i les seves capacitats, i si ho fan és amb retribucions de misèria, i sense dir ni piu, que hi ha centenars darrere amb altres penúries. Com establir un referent sindical en aquestes condicions, quan la gent preparada ha d'emigrar i aquí rebem a persones d'altres països, a les més capacitades també, per oferir-los engrunes.

Potser hauríem de tornar la mirada cap a l'empresariat mediocre, que és majoritari per aquests lars, del qual sorprèn que no tingui cap perspectiva de futur i que el seu objectiu sigui l'enriquiment ràpid. O tornar als clàssics i elaborar estratègies de pedagogia social per aconseguir una mínima hegemonia que faciliti la transformació del mercat, de tal manera que els drets no siguin moneda de canvi, sinó els pilars a partir dels quals es van estructurant les oportunitats de vida, de negoci, la sostenibilitat i el progrés…

En qualsevol cas, a l'hora de posar-nos a pensar què fem amb aquests vells vímets i com assemblem els nous, no

se'ns oblidi que, a més de les energies renovables, les noves formes de producció, la robòtica i l'extensa automatització de la indústria, hem d'incloure els nous subjectes i les seves demandes. L'ecologia; el multiculturalisme; les identitats sexuals amb els seus variats assetjaments i discriminacions; per descomptat, el paper de les dones i el seu reconeixement, enfront de les seves bretxes salarials i les seves segregacions horitzontals i verticals.

Perquè quan es dissipa la boira que deixa la crisi, no tenim certeses que hi hagi classe obrera, però el que és clar és que el subjecte de drets ja no és únicament l'home blanc heterosexual, i a això també hem de fer-nos i, avanço, no és el més senzill dels reptes que hem d'afrontar i resoldre.

El Sindicat defensor d'interessos generals

Alfonso Labrador, director del CERES de CCOO Catalunya

Els canvis que s'han produït en la societat i en el món del treball fan encara més necessari el paper del Sindicat com a defensor d'interessos generals. És més, el futur del sindicalisme de classe passa en bona part per aquesta funció.

Visions clàssiques, com la divisió de funcions, pròpia de la socialdemocràcia entre partit i sindicat, o la corretja de transmissió en els partits comunistes han quedat avui del tot obsoletes.

En el primer cas, el sindicat atenia fonamentalment les qüestions laborals (millora dels salaris i de les condicions de treball) i delegava en el partit la responsabilitat de vetllar pels interessos generals de la classe treballadora.

Pel que fa a la corretja de transmissió entre el partit i el sindicat, deixant de banda visions simplistes que la reduïen a una relació purament instrumental, responia a la idea que la finalitat del sindicat (considerada per essència reformista) devia subordinar-se a la del partit que era l'agent transformador de la societat.

La superació d'aquestes visions ha vingut de la mà de la conquesta de la independència sindical. No està tan lluny en el temps. Només cal remuntar-se a la relació conflictiva entre UGT i el Govern del PSOE de Felipe González quan el sindicat es va negar a avalar la seva política. O en el cas de CCOO, quan va signar acords generals que entenia beneficiosos pel seu contingut per als treballadors i treballadores, mentre el PCE considerava que suposaven un "baló d'oxigen" per al Govern de torn.

El fet que Comissions Obreres s'hagi definit des del seu començament com un sindicat sociopolític ha afavorit aquesta transformació. En els seus Estatuts, CCOO "assumeix totes les reivindicacions que afecten de manera directa o indirecta la vida del conjunt de treballadors i treballadores, en la plena afirmació del paper fonamental i insubstituïble que el sindicat té en el desenvolupament de la societat democràtica i en la creació de les condicions per establir una societat socialista".

Conquestes laborals i drets socials

Això comporta no només lluitar per conquestes laborals sinó també pels drets socials, és a dir, per aconseguir uns millors serveis públics en sanitat, educació, pensions, habitatge, transport, etc.

Des d'aquesta visió, el Sindicat coopera amb els partits d'esquerres per aconseguir uns objectius comuns, però no delega les seves responsabilitats. A la vegada, exerceix una funció crítica sobre l'acció de govern valorant-la pels seus fets.

Sense deixar en un segon pla el que és prioritari pel Sindicat, i d'on treu la seva força i legitimitat, com és l'organització i representació dels treballadors i treballadores en les empreses, aprofundir en la defensa d'interessos generals li pot permetre afrontar millor els greus problemes d'atur, precarietat i desigualtat que hi ha a la nostra societat i connectar amb els agents implicats en el canvi.

Estem assistint a canvis en el paper dels subjectes socials. S'ha anat generant una nova dinàmica sociopolítica de caràcter democràtic enfront la crisi i el seus responsables.

L'articulació d'aquesta majoria social, que pateix la situació d'atur i precarietat i les conseqüències de les polítiques de retallades, necessita de l'aportació del sindicalisme, de la seva força i representativitat, per estendre les mobilitzacions.

L'increment de les desigualtats té el seu origen en l'injust repartiment de les rendes del treball i en una fiscalitat regressiva que no afavoreix la redistribució de la riquesa, per això és del tot imprescindible la presència i el protagonisme dels Sindicats en la lluita per transformar la societat.

Voyage d'Horace Vernet en Orient par Frédéric-Auguste-Antoine Goupil, 1843

El paper dels sindicats en un món global

Roger Molinas Amorós, arqueòleg

A quest 2016 hem vist com l'auge de diferents propostes situades a l'extrema dreta han arrasat electoralment en diferents països. El més preocupant, però, és que en tots els casos l'augment del populisme xenòfob ha vingut impulsat dels de sectors humils, les classes treballadores manuals sense qualificació acadèmica.

Això ha vingut acompanyat de racisme i de nacionalisme, que han omplert el buit que ha deixat la desaparició de la consciència de classe i la pèrdua d'influència social dels sindicats com a principals vehiculadors del conflicte social.

La globalització neoliberal ha aguditzat l'alienació respecte a un procés productiu a escala planetària, perquè hem deslocalitzat la força de treball manual a zones del planeta on la inversió salarial és més baixa. Per altra banda, les negociacions entre capital i treball ja no es produeixen a nivell local o nacional sinó internacional i minva així la influència dels sindicats en les decisions laborals. Una globalització sense cap frontera al capital o a les mercaderies, però, en canvi, amb traves als proletaris que volen migrar per buscar un futur millor.

La resposta aparentment més fàcil és la proteccionista, és a dir, tornar màgicament a un passat ideal on la producció industrial estava concentrada en un Occident privilegiat, sense fluxos planetaris de migració i mercaderies. Però tractar de desconnectar-nos de la globalització posant aranzels, aixecant murs i fronteres o endurint el racisme institucional, no és una alternativa realista. És impossible deturar les transaccions econòmiques en un sistema planetari connectat digitalment. Aquestes ocurrències populistes tan sols condueixen a arruïnar les exportacions, a produir una inflació galopant i a dirigir el descontentament contra els elements més dèbils de la societat, les persones migrades, en comptes de fer-ho contra els poderosos.

Els sindicats han de ser agents del canvi global. Han d'internacionalitzar les lluites en comptes de protegir els interessos d'uns treballadors nacionals en contra dels drets dels seus veïns. Cal un marc laboral transfronterer on les organitzacions de treballadors puguin negociar de tu a tu amb un capital el qual no coneix fronteres. Cal aturar els tractats de lliure comerç que avalen les desregularitzacions neoliberals. S'han de posar sobre la taula mesures que evitin el "dumping" fiscal i salarial, impulsant organismes supranacionals que redistribueixin la riquesa i el deute. En definitiva, ens cal una globalització alternativa i social, on el paper del món del treball serà fonamental per regular els mercats, per així igualar els drets laborals a escala global.

Per un nou Contracte Social europeu

Manel Garcia Biel, sociòleg i ex secretari de comunicació de CCOO Catalunya

El procés d'industrialització capitalista va ser parell a la lluita de la classe obrera per la seva emancipació i per la millora de les seves condicions de vida i treball. Aquestes lluites comportaven també la dels drets del conjunt de la ciutadania per unes societats més justes i lliures. En finalitzar la II Guerra mundial, i com a conseqüència d'aquesta, de l'arrelat procés d'industrialització, de l'existència d'un model alternatiu simbolitzat per la URSS i el bloc sota el seu domini, així com la força del moviment obrer i els seus sindicats, es va produir un Contracte Social implícit, no escrit, als països de l'Europa Occidental. Aquest contracte social es basava en dos vectors en tensió: la justícia del mercat i la justícia social.

El Contracte Social a Europa Occidental entre capital i treball va comportar tres llargues dècades d'or, des de 1945 a l'inici dels 80, pel que fa a la millora de les condicions i els drets dels treballadors i del conjunt de la ciutadania. Va ser un període històric excepcional per la reducció de desigualtats i la implantació d'un estat de benestar amb àmplia cobertura de prestacions socials i redistribució de la riquesa mitjançant els impostos, amb el reconeixement d'amplis drets civils i llibertats socials (universalitat de la salut i l'educació pública i l'accés a l'ocupació entre d'altres) resultat de l'acció dels governs i de la negociació col·lectiva dels sindicats. Cal dir que les bases d'aquest model eren compartides pel conjunt de les principals forces polítiques i socials. En aquell període les propostes del liberalisme a ultrança eren per a la gran majoria inimaginables i totalment minoritàries.

A principi dels 80 s'inicia la Revolució Conservadora de la mà de Reagan i Thatcher amb la seva proposta de fonamentalisme econòmic basat en mercats lliures de tot control i reducció de l'acció de l'estat malgrat mantenir-los com a proveïdors dels grans oligopolis i garants del nou ordre. Segons ells el mercat manté l'equilibri per si mateix i genera resultats racionals i d'eficiència entre els quals inclou l'estabilitat i la plena ocupació.

És una doctrina que rebutja per principi tot allò públic i col·lectiu i potencia l'extensió del mercat a tots els àmbits de la vida, és el foment de l'individualisme, de l'anomenat "capitalisme popular" i la segmentació de la classe treballadora i les classes mitjanes. El mercat assigna a cadascun recursos segons el seu mereixement.

La revolució conservadora respon a un canvi en el sistema productiu. En els estats desenvolupats d'Europa es produeix una progressiva reducció de la producció manufacturera amb el desmantellament de la indústria que es desplaça a països en vies de desenvolupament on la producció és més barata. Això provoca un procés de terciarització de l'economia als països més desenvolupats, amb un predomini cada cop més gran del capital financer especulatiu sobre el capital industrial, així com un canvi qualitatiu en el si de la classe treballadora amb la substitució de l'obrer industrial per treballadors del sector serveis. Amb la desaparició del sentit comunitari i fomentador de l'instint de classe industrial i la menor consciència de classe entre els nous sectors de treballadors es produeix el conseqüent debilitament del sindicalisme de classe, fruit també d'una legislació regressiva en allò laboral i sindical.

L'objectiu de les empreses és la maximització del benefici i la màxima remuneració a l'accionista. Els beneficis són cada vegada majors en relació al cost de producció. La revolució conservadora es veu potenciada per la globalització derivada de l'aplicació de les TIC, la pràctica del "Offshoring" global com a ecosistema mitjançant el qual el moviment de capitals s'oculta total o parcialment a les autoritats i a la societat i permet eludir la jurisdicció dels Estats-nació.

Tot això aconsegueix la seva plenitud a partir de la Gran Recessió de la primera dècada del segle XXI. L'hegemonia del neoliberalisme provoca un canvi radical en la "finestra de Overton" com descriu encertadament Owen Jones, "la concepció que era marginal en l'etapa anterior és l'hegemònica ara, i el que llavors es considerava normal ara és alguna cosa antiquada i en tot cas definida com a radical".

És evident que per a l'èxit d'aquesta hegemonia conservadora s'han precisat diverses variables: Inexistència d'alternativa al sistema des de la implosió del bloc soviètic; transformació de l'estructura i l'organització del treball i en conseqüència del poder i la capacitat sindical; el lliscament cap a l'individualisme consumista i l'absència de tot sentit de solidaritat i ciutadania nacional i internacional.

Així hem arribat a una situació extrema referent a la desigualtat i a la cohesió social. L'individualisme hegemònic converteix l'altre en un competidor, tot el que és diferent és un enemic i algú que et pot disputar la teva precària posició social. És el renaixement de la insolidaritat especialment respecte al diferent i el replegament cap a la idea del nacionalisme excloent a través dels populismes nacionalistes. I tot això ha posat en crisi el propi projecte europeu.

I malgrat això l'alternativa és Europa com a concepte, no hi ha alternativa en el retorn a l'Estat-nació. L'única alternativa capaç de canviar l'orientació de les polítiques i fomentar alternatives només pot donar-se a escala europea. La lluita per establir un Nou Contracte Social i un manteniment amb reformes de l'Estat del Benestar només serà possible si es planteja a escala europea.

L'alternativa no pot basar-se únicament en interessos socioeconòmics sinó fonamentalment en valors progressistes que qüestionin els costos socials i ambientals a que ens porta el neoliberalisme sense control. Per a aquesta alternativa es precisa una aliança entre els moviments indignats de les classes mitjanes amb un sindicalisme reforçat que sigui capaç

de representar els interessos de les plurals i segmentades classes treballadores. I és imprescindible plantejar-ho per a operar en l'àmbit del conjunt d'Europa.

El seu objectiu ha de ser establir un Nou Contracte Social mitjançant la construcció d'una altra Europa amb més democràcia, més capacitat de creació d'ocupació, amb polítiques públiques inclusives i amb respecte a la diversitat, més Europa monetària, fiscal, econòmica, social, ecològicament sostenible i política, i des del respecte a cert grau de sobirania dels estats. I per això s'ha d'establir un nou relat per a una nova era, capaç d'encarnar un nou propòsit col·lectiu, un ideal polític que ha de ser aquesta nova "Europa social".

El camí cap a la ciutadania

Isaura Navarro Casillas, diputada a Les Corts Valencianes per Compromís, advocada de CCOO PV en excedència

La ciutadania substantiva

El pes de les grans lluites per l'emancipació de la ciutadania en la seva condició de classe treballadora sempre ha recaigut en els sindicats de classe que, amb els seus errors i encerts, lliuren una dura batalla enfront de l'hegemonia neoliberal.

Al llarg de la història, a les demandes sindicals de defensa, protecció i respecte dels drets dels treballadors s'han sumat les reivindicacions de major democràcia. Avui, nascudes d'una ciutadania que se sent ignorada i vilipendiada pels poders públics, una ciutadania que ha observat com els diners dels seus impostos –en un model fiscal en el qual la classe mitjana és qui més aporta i sustenta la recaptació fiscal- ha deixat de destinar-se a les polítiques de benestar i, per tant, d'igualtat social, per dirigir-se al rescat de les entitats bancàries. Aquestes, freturoses de qualsevol perspectiva social els han desnonat, negant préstecs, estafant amb la venda d'accions preferents i cobrant comissions fins a l'asfíxia.

Aquesta coexistència de reivindicacions no és més que dues veus per a una mateixa demanda, que situa al ciutadà com a protagonista i titular dels drets que li corresponen com a tal i també com a treballador. De manera indivisible, la ciutadania comprèn la suma dels drets socials, polítics i civils. El resultat: la reivindicació de democràcia real és la suma d'aquestes múltiples demandes, la suma de lluites que han de cohesionar-se i treballar de manera coordinada perquè l'objectiu és el mateix i la batalla és titànica. Els drets laborals se sumen als drets polítics i civils, i conformen la ciutadania. No hi ha democràcia quan algun d'aquests drets es trontollen. No hi ha ciutadania quan es vulneren.

De fet, els avanços produïts a partir del S. XIX en la conquesta de la ciutadania com a conjunt de drets es deuen en part a l'ús col·lectiu que els sindicats van realitzar dels drets civils en l'àmbit industrial, sumant-se als drets polítics en procés de conquesta. Aquesta vessant de la ciutadania pròpia de l'àmbit laboral va impregnar al conjunt de la societat, impulsant la institucionalització dels drets, enfront de la seva consideració com alguna cosa purament individual (concepció més pròpia del capitalisme del moment).

No és d'estranyar, doncs, que una de les batalles bregades pel capitalisme neoliberal sigui retornar a la concepció individualista dels drets en l'àmbit laboral, com demostra l'última reforma laboral de 2012 que promou els pactes individuals i d'empresa, enfront de la institucionalització dels drets mitjançant la negociació col·lectiva. Aquesta pateix un profund atac amb l'objectiu d'extreure al major nombre possible de treballadors i treballadores de l'àmbit de protecció del conveni col·lectiu.

Precisament, l'extensió de l'anomenada classe mitjana va institucionalitzar aquesta nova reivindicació col·lectiva de caràcter instrumental: el col·lectivisme instrumental, la unió d'esforços com un mitjà per aconseguir finalitats individuals, interessos personals que afecten a col·lectius, un model de lluita que avui perdura en la forma de moviments socials, que es molt diferent del que representen els sindicats de classe, en els quals el fi i meta col·lectiva és millorar la vida de tota la ciutadania a través de l'increment del benestar, protegint les polítiques públiques de sanitat, educació i serveis assistencials, promovent la igualtat econòmica amb mesures fiscals i defensant la propietat pública.

Els drets laborals se sumen així als drets polítics, com a parts fonamentals de la ciutadania. Els sindicats són per tant actors fonamentals en aquesta batalla que es brega, en tensió permanent entre la institucionalització dels drets i l'individualisme, entre l'estat social protector i el capitalisme de el "salvi's qui pugui", on els períodes de crisi han servit més per al seu rearmament que per al seu declivi.

No hem d'oblidar que els mateixos que buiden de contingut l'Estatut dels Treballadors, reforma laboral rere de reforma laboral, són aquells que aproven lleis mordassa i es neguen a incorporar la dació per paga al nostre marc jurídic. Aquells que empresonen a sindicalistes. Aquells que imposen el copago farmacèutic i neguen la sanitat a les persones immigrants no regularitzades, o imposen un model educatiu excloent i no integrador. Aquells que inventen taxes per impedir l'accés a la justícia als humils. Aquells que alternen càrrecs de govern amb llocs en els consells d'administració de les empreses que en el seu moment van ser públiques, que han de subministrar necessitats bàsiques i que obtenen beneficis milionaris mentre tallen la llum o el gas a les persones més humils sense cap pudor. La mateixa batalla es brega en llocs diferents i els afectats són els mateixos: la classe treballadora.

Desmantellen els drets laborals al mateix temps que van derogant els drets polítics i civils. Ataquen als sindicats per

tal que perdin la seva influència social utilitzant els mitjans de comunicació que posseeixen, amb una professió periodística mercenària en gran mesura i totalment en declivi.

La fallida d'aquesta democràcia, a través precisament de les decisions dels governs, ha portat la crisi de ciutadania i de la classe política, vista aquesta última com un instrument o de poca utilitat o al servei d'aquests poders fàctics insaciables. Tot això ha rossegat en part els sindicats, incapaços de fer front al missatge neoliberal que ha anat calant en la gent a través d'uns mitjans de comunicació la propietat dels quals recau a les mateixes mans gens innocents.

En aquest context, neixen col·lectius de protesta i denúncia la mobilització i demandes dels quals són incorporats a les reivindicacions dels grups polítics o partits d'esquerra. Protestes que pateixen la contradicció de considerar a les forces sindicals com a part del establishment, renegant de la seva labor, i segurament a causa del seu desconeixement. I dic contradicció perquè en el marc ideològic de l'esquerra, qüestionar la labor dels sindicats a petita i gran escala en defensa dels drets dels treballadors i en conjunt dels ciutadans, és ignorar la realitat i, senzillament, caure en el parany mediàtic construït des de la dreta.

No hi ha ciutadania sense drets laborals, no hi ha drets laborals sense sindicats.

La participació ciutadana com a capdavantera de la democràcia

Amb la crisi del parlamentarisme i la desafecció política, els ciutadans han trobat en la participació ciutadana un model amb legitimitat social, un mecanisme de democràcia directa pel qual es poden sentir part del sistema polític i sembla ser l'eina que permetrà que les demandes comencin a ser escoltades. Un mecanisme que dóna resposta a la crisi de la democràcia representativa i pot establir les bases per a la construcció d'una nova democràcia autènticament participativa.

Així, els carrers s'omplen d'assemblees i les webs o xarxes municipals de mecanismes de participació directa; els processos participatius estan a l'ordre del dia com la nova forma de fer política, mitjançant vots telemàtics, consultes ciutadanes o pressupostos participatius. Tot això en la cerca de la regeneració democràtica necessària, que impliqui a la gent en les decisions públiques, més enllà de votar cada quatre anys.

Però un procés que en teoria pot presentar-se com la "nova democràcia", té infinitat de problemes pràctics als quals els partits d'esquerres s'enfronten cada dia, en practicar el sistema assembleari d'informació i debat, tan tradicional al món sindical i tan nou per als polítics, més acostumats aquests últims a parlar en actes públics d'aplaudiment dels acòlits del partit, que a bregar amb les qüestions que planteja la ciutadania de les seves decisions de gestió.

La gent demana participar més activament al llarg del procés de decisió per tal de ser escoltada. L'esquerra no es rendeix malgrat les dificultats intrínseques i la por inherent a la pèrdua de capacitat de control sobre la pròpia gestió, i segueix buscant mecanismes de participació que la acostin en el sentir ciutadà en un context on l'individualisme genera suspicàcies de tot aquell que alça el cap per reivindicar o protestar.

Una assignatura pendent: la igualtat

La ciutadania substantiva va arribar molt més tarda per a les dones, i ara com ara, malgrat el reconeixement formal, en la pràctica dista molt de la igualtat real, especialment quant als drets socials.

No només el vot ha estat una àrdua batalla que encara es brega en gran quantitat de països, també ho han estat el dret de propietat i de decisió, centrant-se avui les reivindicacions en l'àmbit laboral (major precarietat, sostres de cristall, desigualtat salarial…) i de representació.

A pesar que el moviment feminista es troba afermat en la nostra societat, crida l'atenció que segons el CIS d'abril de 2016 només l'1,3% de la població es defineix com a feminista, i això en una societat en la qual la dona és discriminada i invisibilitzada, maltractada i fins i tot assassinada. Potser la demonització del terme feminista hagi calat però també ho han fet les idees feministes, doncs s'ha aconseguit que la societat s'escandalitzi davant afirmacions masclistes i els valors del feminisme s'han traduït en abundants lleis que regulen el divorci, l'avortament, la violència de gènere, i les quotes de la llei d'igualtat. Malgrat tot, la societat òbvia o desconeix que feminisme no és més que reivindicació de la igualtat i avui poques persones (la majoria pertanyent a la jerarquia eclesiàstica) s'atreveixen a afirmar en públic que són contràries a la igualtat entre homes i dones.

A l'àmbit polític, va ser necessari imposar quotes de gènere per llei per incrementar la presència femenina als parlaments de més de 60 països. En l'Estat espanyol va ser a través de la Llei Orgànica d'Igualtat 3/2007 per a la igualtat efectiva entre dones i homes. Si bé és cert que gradualment s'havia produït un increment de la presència de dones en la política, especialment gràcies als partits de l'ala esquerra, que han anat incloent prèviament aquestes quotes en els seus propis estatuts, a més d'altres mecanismes que no són legalment obligatoris com les "llestes cremalleres". Però tot i amb això, els càrrecs de major responsabilitat solen estar en mans dels homes ("el sostre de cristall"). Els portaveus parlamentaris solen ser homes, les candidatures a Presidència del Govern són ocupades únicament per homes i són poques les dones que aconsegueixen llaurar-se un nom en política sense que les hi titlli de despietades o qualsevol un altre qualificatiu sobre la seva suposada personalitat; analitzant formes de ser que mai es valoren en els homes. Les dones estem, però no formem part dels àmbits de decisió. El principi de presència equilibrada en els nomenaments de l'art. 55 de la llei 3/2007 s'ha quedat en bones intencions i pocs resultats reals.

Així mateix, la conciliació familiar i laboral segueix considerada socialment com un problema que afecta a les dones, per

aconseguir passar més temps amb la seva descendència i poder dedicar temps a les tasques de la llar. En l'àmbit de la política, precisament s'observa una diferència substancial entre elles i ells: l'estudi 2827 CIS va analitzar les dificultats de conciliació laboral-familiar de les diputades i diputats autonòmics i de Corts Generals, el resultat va ser que solament el 21% dels diputats no tenen parella, enfront del 38% de les diputades; un 33% de les diputades no té fills, enfront d'un 14% dels diputats.

La desigualtat en l'acompliment de les tasques domèstiques és vista com a causa rellevant en la marginació laboral de la dona a nivell europeu, segons es desprèn de l'Enquesta Social Europea de 2010.

En l'àmbit sindical existeix certa diferència d'afiliació entre homes i dones, si bé gràcies a la labor interna dels sindicats quant als càrrecs orgànics existeix una pràctica igualtat en el sindicats majoritaris (49% en el cas de CCOO, 51% en el d'UGT), aquesta igualtat es trenca, però, en les secretaries generals territorials en les quals la gran majoria recau en homes.

(http://www.eldiario.es/politica/sindicatos-mayoritarios-suspenden-materia-igualdad_0_162733962.html).

En el sector privat la covardia del contingut de la Llei Orgànica d'Igualtat 3/2007 ha fet que sigui una llei carregada de bones intencions pràcticament ineficaç puix que exigeix mesures únicament a les empreses de més de 250 empleats (Art. 45.2.), i així el sector directiu empresarial segueix en mans de la meitat masculina de la societat, obviant les capacitats directives de l'altra meitat. En l'àmbit públic, ha estat gràcies a la batalla sindical que s'avança mitjançant els plans d'igualtat, si ben segueix existint bretxa salarial i sostre de cristall, especialment en els nomenaments de lliure designació i en els alts càrrecs.

La imatge de la dona en els mitjans de comunicació continua sent un objecte utilitzat com a reclam de venda amb no poques connotacions sexuals. La seva presència als programes de TV sol estar associada més a la presència estètica que al debat de temes de rellevància política i social, escassejant les tertulianes malgrat abundar tertulians d'ínfim nivell professional.

Quant als mitjans de comunicació social i la publicitat, per la seua influència, són elements bàsics de reforçament dels estereotips sexistes. Les dones utilitzades ja siga com a objectes de reclam, ja siga com a públic objectiu dels diferents productes, són un dels centres del món publicitari i en alguns casos i en certs aspectes pot contribuir a la perpetuació de models degradants per a les dones.

La Llei 34/88, d'11 de novembre, General de Publicitat, modificada per la Disposició Addicional Sexta de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, en l'article 3 estableix que "És il·lícita la publicitat que atempte contra la dignitat de la persona o vulnere els valors i drets reconeguts en la Constitució especialment pel que fa a la infància, la joventut i la dona", incloent específicament "Els anuncis que presenten les dones de forma vexatòria o discriminatòria, bé utilitzant particularment i directament el seu cos o parts del mateix com a simple objecte desvinculat del producte que es pretén promocionar, bé la seua imatge associada a comportaments estereotipats que vulneren els fonaments del nostre ordenament coadjuvant a generar la violència a què es refereix la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere".

A més d'aquesta Llei, hi ha un elevat nombre de normes que tenen com a objecte posar límit a la publicitat sexista, tan generals com en camps específics. Gràcies a aquestes normatives no hi ha dubte que la publicitat sexista constitueix una modalitat de publicitat il·lícita. No obstant això, en la majoria d'ocasions, les normes són de caràcter obert i per tant ha d'analitzar-se cada cas concret i les circumstàncies que ho rodegen per a poder declarar-les il·lícites. El sexisme als anuncis no sempre és explícit, per això és important saber detectar el sexisme en la publicitat. En l'evolució del masclisme en la publicitat hem passat d'un masclisme explícit a un implícit; i allò, de vegades pot ser inclòs més perillós, pel que fa a que la ciutadania incorpori en el seu marc cognitiu com a normal comportaments que no han de ser acceptats.

En quant als rols i estereotips de gènere podem assenyalar l´ús d'estereotips en el repartiment de labors tant dins de la llar com en l'àmbit laboral, on les dones mai es veuen ocupant llocs laborals de direcció o poder associats al prestigi social.

A més aquest tipus de publicitat ja és reflexa des de la infància, ja en les campanyes de joguets de nadal, o en les tendes de joguets transmeten explícita o implícitament missatges segons els quals un joguet està principal o exclusivament dirigit als xiquets o a les xiquetes.

Per tant, és evident que els mecanismes existents no són suficients per a frenar la utilització denigrant de les dones com a reclam publicitari.

Sembla que existeix un clar interès per mantenir el status quo que relega a la dona a un paper servil cap a l'home.

En definitiva, la dona segueix mancant de bona part dels drets de ciutadania encara que en teoria els posseeixi tots, mentre la societat es construeix sota la mirada d'una meitat de la gent, obviant a l'altra meitat.

La crisi de la ciutadania de la mà de la crisi de l'anomenat Estat de Benestar

Portem anys sentint que l'Estat de Benestar es troba en crisi, i amb aquesta crisi s'ha produït una pèrdua de capacitat d'incidència dels partits polítics, que s'identifiquen amb una reivindicació que respecta el model econòmic com a única font possible de creixement i riquesa. Els partits d'esquerres han renunciat, en la seua majoria a la crítica cap al model capitalista, optant per trobar la forma de mitigar els danys que aquest model causa a la societat. Així, se limiten a reivindicar

una major aportació a les partides socials, centrant el debat en quant benestar es pot permetre l'Estat i defensant que l'Estat de Benestar és l'únic mecanisme per a garantir la igualtat.

No obstant, ens trobem davant un nou context social en el qual la ciutadania qüestiona el model de democràcia de dalt a baix, amb major o menor por als canvis, però sempre amb descontentament cap a aquesta democràcia que ha deixat buits els drets que ens van explicar que posseíem d'antuvi en una Constitució que està vigent.

Així, noves veus busquen models productius que potenciïn la igualtat, atacant l'arrel del problema, sense arribar a ser capaços d'oferir una alternativa palpable a allò ja conegut i patit que siga comprensible per la ciutadania. A pesar que cal afirmar que la popularitat del model econòmic de capitalisme portat al seu màxim apogeu, a través del rescat bancari es troba també en crisi, identificat per la ciutadania com a font de desigualtat i injustícies, i per tant, culpable de la inaccessibilitat dels drets de ciutadania polítics i socials. Però quina és l'alternativa? I en aquest context, quin és el paper que han de jugar els sindicats de classe?

És precisament en aquest context, on l'individual venç al col·lectiu, on els sindicats juguen un paper determinant, puix que són precisament els encarregats de la nostra defensa com a societat, com a classe majoritària, la treballadora, que requereix la inversió de l'Estat en polítiques socials i que exigeix els drets que representa la ciutadania. El sindicat no és percebut com un candidat electoral que anhela el poder. El sindicat és la veu d'aquest treballador que malgrat treballar segueix sent pobre, és la veu de tots els treballadors que reclamen seguretat, accés a un habitatge digne, renda social bàsica, impostos proporcionals, economia al servei de les persones, una justícia amb recursos i accessible per a tots; és qui posa veu als teus drets.

Potser sigui la defensa dels interessos col·lectius un dels motius pels quals els joves no s'afilien als sindicats, tot i que els estudis sociològics els situen com a persones preocupades pels seus interessos individuals mentre son castigats col·lectivament. Incapaços de comprendre que el sindicat és un instrument clau per millorar la seva situació col·lectiva.

Evidentment els sindicats són actors fonamentals en la defensa dels drets socials, part activa en la lluita pels drets polítics i impulsors de les conquestes de drets civils. No és d'estranyar que els sindicats de classe comptin amb secretaries que abasten tots aquests àmbits de lluita i reivindicació, conscients que en aquesta batalla per la recomposició de la ciutadania, l'estructura organitzativa sindical és fonamental per aconseguir algun èxit. Els qui parlen de la crisi dels sindicats donada la pèrdua d'afiliació o d'influència obvien que no existeix una altra organització social tan potent, amb tanta implantació, que defensi les polítiques de benestar al mateix temps que exerceixen la representació i defensa individual dels treballadors.

La reforma de la Constitució: fem ciutadania

La vigent Constitució, nascuda d'un context social i econòmic ben diferent de l'actual, ha sigut incapaç de consolidar i protegir els drets que caracteritzen al constitucionalisme social i per tant de garantir i abastir tots els àmbits propis de la ciutadania substantiva més enllà dels reconeixements formals. Uns drets arreplegats com a drets fonamentals, altres com a principis rectors, en qualsevol cas molts d'aquests drets formen part d'una sèrie de paraules buides de contingut per a bona part de la societat.

La Constitució espanyola de 1978 compta ja amb trenta-huit anys des de la seua aprovació. Ni els problemes d'aquell moment són els d'ara ni està pensada per als reptes amb que ens trobem en la segona dècada del segle XXI. La part dogmàtica de la Constitució (drets i llibertats) no està al nivell dels avanços que s'han donat en altres latituds, i les garanties, com ja hem comentat, són fràgils i limitades o senzillament inexistents, pròpies d'un constitucionalisme dèbil. El fet que l'article 53 de la Constitució dispose que determinats drets siguen de primera, de segona o de tercera categoria – incloent dintre d'aquests pràcticament tots els drets socials, que no compten amb garanties per a la seua aplicació- ha fet possible el desmuntatge de l'Estat Social, amb la legalitat pròpia d'una Constitució dèbil, però sense la legitimitat de la decisió popular.

La gent es pregunta si el dret al treball que arreplega la Constitució serveix per a alguna cosa davant les reformes laborals dels uns i els altres i amb més de quatre milions de desocupats. La igualtat formal com a dret fonamental que arreplega aquest text escrit a soles per homes i mancat de perspectiva de gènere, ja hem vist que no ha suposat la igualtat material, donat que no compta amb drets i obligacions que transformen la realitat. Els canvis han vingut de la mà del feminisme, la Constitució no donava els instruments.

Altre dret fonamental àmpliament qüestionat en quant a la seua eficàcia és el dret a la informació, pràcticament sense desenvolupament, a pesar dels esforços de CCOO per l'existència d'un Estatut del Periodista que va ser pres en consideració en el Congrés dels Diputats la VIII legislatura (2004-2008) es va quedar sense tramitar per les pressions dels grans grups mediàtics sobre el govern socialista de llavors.

A l'àmbit sindical, si bé el dret a la llibertat sindical i el dret de vaga (art. 28 CE) obtenen la categoria de fonamentals i per tant son drets especialment protegits, el dret a la negociació col·lectiva i el conflicte col·lectiu (art. 53.2 CE) o a la participació institucional (art. 129 CE) queden fora de eixe nucli reforçat, a pesar de constituir tasques fonamentals de l'exercici propi de l'acció sindical. Un text constitucional de hui hauria de protegir els drets de la classe treballadora, deixar clar quin és el contingut del dret a la llibertat sindical, protegint les múltiples accions que duen a terme els sindicats, donant així compliment a l'encàrrec de l'art. 7 del mateix text: "contribuir a la defensa i promoció dels interessos econòmics i socials que els són propis."

La part institucional, a la vista està, tampoc respon a les necessitats de hui. Tres dècades d'autonomies han creat les condicions per a avançar cap a un nou tipus de descentralització, més evolucionat, que reconega la

plurinacionalitat de l'Estat i la necessitat què els fonaments de la convivència s'organitzen democràticament i en igualtat entre tots els components socials de l'Estat, per a qui vullga formar part del mateix. Cal avançar sense por.

La impotència ciutadana ha generat un clima de desconfiança cap a la capacitat de la Constitució com a garant de les conquistes socials de la democràcia i la capacitat per a fer front a l'espenta dels poders fàctics, el poder financer, amb un poder decisori sobre el govern de torn que esdevé cada dia més evident per a la gent. I més encara ha esdevingut una rèmora sobre els necessaris avanços i millores en una democràcia qüestionada i deslegitimada pels successius escàndols de corrupció que afecten fins i tot a les entitats encarregades del control econòmic i polític.

El fet de mantenir anacronismes, com la monarquia, i dintre d'aquesta, la inviolabilitat de la figura del Rei o la preferència de l'home sobre la dona en la successió del tron, evidencien que el text de la norma fonamental requereix ser debatut, actualitzat conforme la societat de hui i ratificat per la ciutadania actual.

A això, hem de sumar que hui per hui la majoria de la població no va votar la constitució vigent. Tres de cada quatre espanyols de hui no pogueren votar la Constitució el 6 de desembre de 1978.

És necessari iniciar un procés constituent en l'Estat espanyol, que conduïsca a la reforma constitucional, a fi que el poble recupere la sobirania, es debata i naixi un nou text que garantisca un Estat Social i democràtic avançat.

La realitat és que el procés constituent de 1978 va ser més el producte de la negociació de partits polítics sobre la forma d'Estat, l'estructura territorial o els drets i les seues garanties. No va haver un procés constituent participatiu, sinó sols un referèndum del conjunt del text en què la gent que volia democràcia tenia a soles una opció.

La interacció de la ciutadania i dels agents de representació dels interessos socials és imprescindible per a garantir que el debat transcendeixi els murs dels redactors i que el text abast el major consens social possible.

Cal dir que la Constitució de 1978 votada en el seu dia ni tan sols és el text vigent, donat que ha patit dues reformes explícites i algunes mutacions constitucionals sense ser sotmeses a referèndum algú. Les reformes explícites afectaren els articles 13 i 135; la primera, per fer possible la ratificació del Tractat de Maastricht de 1992 i la creació de la Unió Europea, tal com hui la coneguem, inclosa la competència monetària en mans del Banc Central Europeu; la segona, en 2011, per a constitucionalitzar el principi d'estabilitat monetària i sotmetre's així a les decisions de la troika comunitària. Una reforma de l'art. 135 CE que donà peu a La Llei Orgànica 2/2012, de 27 d'abril, d'Estabilitat Pressupostaria i Sostenibilitat Financera (LOEPSF). A més, cap dels tractats d'integració europeus ratificats per Espanya ha estat sotmès a referèndum; l'únic, la fallida "Constitució Europea", que mai va estar vigent gràcies a l'oposició ciutadana en països com França i Holanda.

De fet, cal recordar que, segons els baròmetres del CIS dels últims anys, existeix en la ciutadania un amplíssim desencant per la política, sent la classe política, els partits i la política en general un dels principals problemes. Si ben és cert que la classe política mai ha sigut molt popular, des del 2007 fins ara la confiança s'ha reduït a la meitat tant en els polítics com en el Parlament, posant en dubte el model i funcionament del sistema democràtic que tenim. Evidentment la corrupció és considerada com una causa rellevant d'aquesta desafecció, al percebre com a element que ataca l'efectivitat i la imparcialitat institucional. L'última enquesta del CIS d'abril de 2016 arreplega que de cada 4 persones 3 creuen que els polítics prenen decisions per als seus interessos personals.

Front això, l'única solució és la democràtica. Regenerar la societat en el marc de la reconstitució de l'estat, tant institucional com territorial, on les persones puguen decidir com a poble el que fins ara se'ls ha vetat: qui som, qui vol formar part de l'Estat, quines són les nostres prioritats de vida en comú, quins mecanismes de participació volem incorporar, i quina és la naturalesa de les funcions públiques i el control cap als governants, per posar alguns exemples.

Aquesta decisió sols es pot realitzar a través d'un procés constituent.

Construïm democràcia. Parlem, dialoguem i arribem a consensos de drets civils, polítics i socials inalienables. Fem ciutadania.

Bibliografia:

- *El poder político en España: parlamentarios y ciudadanía, CIS, 2016.*
- *Por una Asamblea Constituyente, Sequitur, 2012.*
- *Ciudadanía y clase social, Alianza Editorial, 1998.*
- *Igualdad de género y no discriminación en España: evolución, problemas y perspectivas, Centro de estudios Políticos y constitucionales, 2016.*
- *Libertad sindical y constitución, Ediciones Laborum, 2002, Isabel Marin Moral.*
- *Los sindicatos en España frente a los retos de la globalización y del cambio tecnológico, Laboratorio de Alternativas, 2008, Holm-Detlev Kohler.*

Classe, ciutadania i sindicalisme

Gaspar Llamazares, diputat d'IU a la Junta General del Principat d'Astúries

Mai assumirem que no es pot fer res per canviar l'estat de les coses, sobretot quan hi ha oportunitats reals de posar en marxa un projecte alternatiu de regeneració i de progrés social. Un projecte que defensi els drets socials i allò públic, que posi en el centre als treballadors i subordini els interessos corporatius o de part.

Des de l'arribada al poder de Ronald Reagan i de Margaret Thatcher, la dreta espanyola ha tingut molt present la lluita de classes. Per això atacà a l'Estat social per acréixer els seus beneficis, retallar els drets laborals, baixar els salaris, generalitzar la precarietat laboral, degradar l'ensenyament i la sanitat, reduir les beques i desprestigiar els sindicats mentre augmenten les grans fortunes.

Ara bé, entre els primers problemes per revertir els efectes de les polítiques en curs hi ha la necessitat d'un canvi en la relació de forces. I perquè canvïi aquesta relació de forces es requereix un ampli suport ciutadà, diverses aliances i major capacitat de mobilització, fins ara paralitzada per la incapacitat de l'esquerra per arribar a una entesa política. La dreta sap que la multiplicitat de mobilitzacions en contra no té suficient articulació i encara no té un referent polític adequat capaç de projectar-les en una alternativa solvent.

Per descomptat que una alternativa solvent no es construeix en dos dies. Però no queda massa temps. El risc és que el govern del PP duri més d'una legislatura i que, potser, llavors el país s'hagi convertit en un erm en allò social, en la igualtat d'oportunitats i fins i tot en l'exercici de les llibertats.

Una cosa equivalent es podria témer amb el que vam presenciar en el sistema sanitari públic i fins el que ve anunciant-se sobre les pensions. En suma, tot i que encara es pugui dir que el vell model d'Estat del Benestar no és mort, tampoc es pot assegurar que el nou que va perfilant el nostre Govern a cop de retallades i retrocessos no acabi per imposar-se. Caldria preguntar també sobre el que pot derivar-se de reformes fiscals que gravitin sobre els impostos indirectes, o seguir l'estela del que veiem que passa amb els serveis socials, la justícia, la cultura, la recerca, o, en una altra direcció, amb la consolidada tendència a l'augment de les desigualtats i dels índexs d'empobriment i d'exclusió social.

Quan les fronteres es difuminen i el món es converteix bàsicament en un gran mercat les respostes tradicionals no valen. En tot cas, la necessària recuperació de la sobirania democràtica perduda sobre la política econòmica no passa per la sortida de la UE, sinó per un procés renovat de construcció europea, únic capaç d'oferir alternatives enfront de la pressió dels mercats financers globals.

Nova política, velles divisions

La "nova política" ha creat artificialment noves disjuntives amb un maniqueisme innecessari. Ha substituït la classe per la "gent", l'antagonisme dreta/esquerra per "dalt/i avall", "la casta o l'elit"/la ciutadania; ha enfrontat la democràcia representativa amb la plebiscitària; i ha menyspreat als sindicats com a legítima representació dels treballadors.

De manera general, el món del treball és un món que la "nova política" ignora, quan no amaga intencionadament sota la disfressa de la "gent".

Creien que per guanyar la partida bastaven les xarxes socials, el lideratge carismàtic i la gent apoderada, però no ha estat així, a falta de projecte, de proposta i de programa.

Amb la consigna del "que no ens representen" o les convocatòries de "Envolta el Congrés", ja no qüestionen a un partit polític o un altre, sinó a la totalitat dels partits polítics, al sistema de partits polítics, és a dir al sistema democràtic. Es tracta d'una intimidació explícita davant d'un acte fonamental de la vida democràtica com és l'elecció d'un president del Govern al Congrés dels Diputats, única seu de la sobirania popular.

Per això, allunyar la ciutadania de les institucions representatives, comparar aquest exercici propi de l'estat de dret amb un cop mafiós, com preconitzen els organitzadors de la protesta, és un sense sentit que té com a objectiu qüestionar la legitimitat de la democràcia representativa.

De la mateixa manera cal rebutjar el menyspreu que cap a la Constitució mantenen els que la desfiguren i fan el doble joc d'estar dins i fora del sistema. Caldria recordar-los aquella carta de Togliatti a Pietro Nenni en què deia, «ha passat el moment de l'agitació al de fer política».

La dinàmica perversa segons la qual la prioritat és quedar per sobre de l'altre ha començat a produir efectes negatius de gran magnitud. Convé recordar a les formacions de l'esquerra, que pugnen entre elles per la supremacia mentre deixen a la dreta que aparegui davant la ciutadania com l'única alternativa de govern, que la teoria del sorpasso va néixer a Itàlia com a expressió de voluntat de superació davant de la dreta, no de competència per l'hegemonia en el camp de l'esquerra.

El corol·lari de la divisió de l'esquerra ha estat la continuïtat de la dreta, amb el seu llegat d'austeritat, corrupció i autoritarisme i el fracàs del canvi polític, enterrat sota línies vermelles, vetos i hemorràgies internes.

Tres pilars complementaris

El nou quadre polític del nostre país, més enllà de la configuració del govern, permet una major versatilitat de les relacions dels sindicats amb les forces polítiques.

Esquerra, Parlament i sindicalisme de classe són tres pilars complementaris i indispensables per a una política de progrés. En la nova legislatura que s'obre, els sindicats de classe poden ser part essencial del necessari gir polític a l'esquerra en la política, l'economia i allò social.

La millora de les condicions laborals necessita canvis polítics perquè el treball pugui negociar amb el capital en condicions més igualitàries i recompondre l'estat de benestar; condicions que en el seu dia van permetre conquestes com l'Estatut dels treballadors o l'Estatut dels treballadors públics, però també drets socials com el sistema de la sanitat pública o la previsió social.

L'actual situació política, econòmica i social exigeix transformar les estructures i les lleis a Espanya i adequar-les a les noves demandes dels ciutadans que exigeixen respostes als seus problemes reals: atur, corrupció, futur de les pensions, reforma laboral, estat del benestar, desigualtat, reforma fiscal, educació, sanitat, justícia, finançament autonòmic i municipal, així com una sortida negociada al conflicte territorial plantejat a Catalunya.

Bon exemple d'iniciatives parlamentàries que podrien fructificar en aquesta nova legislatura ha estat la presentació conjunta d'una proposta de revalorització de les pensions per part del PSOE, Podem, PNB, ERC i Grup Mixt, amb el suport exprés dels secretaris generals de CC OO i d'UGT. Una iniciativa subscrita per una majoria de 178 diputats que prefigura la capacitat d'alternatives al Congrés dels Diputats.

Hi va haver, i encara n'hi ha, possibilitats d'una recerca per conquerir, aquí i ara, nous espais de llibertat en l'actual relació de treball i de remoció de la solitud del treballador subordinat, dividit en la seva unitat d'ésser pensant i trossejat en la seva dignitat . Per tant, de la seva existència.

Per això, no ens resignem.

La investidura de Rajoy significa també la frustració del cicle de canvi i la reafirmació del continuisme en minoria però amb la complicitat i debilitat de l'oposició. Debilitat del PSOE però també de la deriva de Podemos.

En conseqüència, es frustra de nou el cicle de resistències i mobilitzacions davant de la crisi i les polítiques d'austeritat, que si bé ha canviat el model de representació política i bona part dels seus representants, no ha aconseguit canviar els respectius governs. Canvia la representació però no canvia el poder polític.

Un compromís per part del PSOE més tradicional que culmina una estratègia de veto a la seva esquerra i al nacionalisme i que tindrà conseqüències en la continuïtat de la política conservadora però també en una major debilitat de l'esquerra a l'oposició i en la divisió de les forces del canvi. Una cosa similar pogués ocórrer si les forces del canvi s'enreden de nou en els seus respectius polsos i línies vermelles de partit a l'oposició. Res avala que els que han estat incapaços de traslladar la majoria de canvi al govern puguin coordinar-se en l'oposició. És més probable que de nou l'estratègia del PP i els seus propis polsos i vetos aprofundeixin la seva divisió i facilitin una majoria de geometria variable al govern Rajoy.

El resultat servirà també per reverdir l'estratègia del sorpasso i amb ella a anteposar els polsos als compromisos pel canvi.

L'únic factor comú és la irrupció de la nova representació política.

Però malgrat la seva puixança, i del canvi en la relació de forces a l'esquerra, la dreta es referma en el govern.

Les biblioteques, el dret d'accés a la cultura i el compromís social

Isàvena Opisso Atienza, bibliotecària

Les biblioteques han esdevingut un dels agents clau per garantir el dret d'accés a la cultura i a la participació en la vida cultural, així com respondre a les necessitats d'informació i coneixement, especialment de la classe treballadora.

En els darrers anys han augmentat les bones pràctiques en dos aspectes fonamentals per garantir l'accés a la cultura: en primer lloc garantir l'accés i les necessitats d'informació de la ciutadania en la seva diversitat, i això suposa respondre a les necessitats dels usuaris amb diversitat funcional, parlants de pluralitats de llengües, etc.

I un segon aspecte de bones pràctiques és que des de les biblioteques s'han dut a terme diverses iniciatives per tal d'apropar i fer arribar els seus serveis als usuaris potencials que habitualment no en fan ús. Més enllà de respondre a les necessitats dels usuaris que van a la biblioteca, s'ha tendit a analitzar perquè hi ha un alt percentatge de població que mai hi va i planejar accions inclusives d'apropament. Cal destacar en aquest àmbit les accions que s'han realitzat en zones amb als índex d'abandonament escolar i analfabetització funcional, per tal de fer de la biblioteca un espai on trobar recursos per a l'aprenentatge al llarg de la vida, aprenentatge formal i informal que pot suposar la possibilitat d'accedir a un lloc de treball o de millorar la situació laboral, així com també possibilitat d'adquirir coneixement pel plaer de saber i esdevenir un punt de trobada per a la ciutadania.

No hem d'oblidar que en zones amb alts índex d'abandonament escolar, la biblioteca és sovint vista com un "temple de la cultura escrita" i l'escriptura considerada com un camí privilegiat d'accés al treball i als recursos controlats per les institucions. Una manca de domini de la lectoescriptura pot suposar un límit d'accés de la classe treballadora al món del treball, especialment després de la desvalorització de la mà d'obra no qualificada com a conseqüència de la desindustrialització.

Però qui està duent a terme aquestes iniciatives de dotar les biblioteques d'un valor social? Si bé es cert que darrerament existeixen bones pràctiques de les institucions competents, tant d'Ajuntaments com Diputacions i de la Generalitat de Catalunya especialment en sel·lecció de fons i recomanacions mitjançant guies temàtiques sobre diversitat funcional i compromís social i si bé també és cert que des de Comissions Obreres s'han dut a terme accions de difusió cultural, programació conjunta d'actes culturals i una aposta per la publicació de llibres de lectura fàcil amb l'objectiu de garantir el dret de la ciutadania a l'accés a la cultura i a la participació en la vida cultural, hem de tenir present que el principal gruix de les iniciatives per dotar un valor social a les biblioteques provenen de la iniciativa individual de les persones que hi treballen.

Caldria doncs, d'una banda, reclamar a les institucions competents que duguin a terme una aposta ferma, continuada i sistemàtica, la manca de la qual es pot interpretar, no només com la conseqüència de les retallades presents que han patit darrerament els serveis públics, sinó també com una estratègia per aconseguir un model de societat inculte, que significaria una població acrítica.

Caldria també que tots els agents implicats, treballadors, usuaris i sindicats sapiguem vehicular les demandes i necessitats i organitzar-nos en una força aglutinadora més enllà de les iniciatives individuals, com s'ha fet en d'altres sectors com l'educació o la sanitat, només així dotarem a les biblioteques de valors ferms d'inclusió social i podrem reclamar que es garanteixi arreu i per a tothom el dret que tenim la ciutadania d'accés a la cultura.

Infància, classe social i immigració: una intersecció necessària en les polítiques contra la pobresa infantil

Bea Ballestín González, doctora en Antropologia Social i Cultural, i Llicenciada en Sociologia, professora associada i investigadora al Departament d'Antropologia Social de la UAB

Pobresa infantil i crisi a Catalunya i Espanya

Des de l'inici "oficial" de la crisi el 2008, diversos estudis (Unicef, FEDAIA, Creu Roja, Càritas, INE, descat…) han alertat del dramàtic impacte de la recessió econòmica sobre la població infantil al conjunt de l'Estat i a Catalunya. En tots ells es constata i es denuncia que els menors están patint les conseqüències del deteriorament de les condicions de vida de les classes treballadores de forma més greu que cap altre col·lectiu: la pobresa segueix a dia d'avui tenint rostre d'infant.

D'acord amb l'Enquesta de Condicions de Vida que elabora l'Institut Nacional d'Estadística, a Catalunya la taxa de pobresa i exclusió social entre els infants (en realitat la dada és relativa a les llars amb menors) ha augmentat fins al 33%, una xifra que se situa deu punts per sobre de la corresponent al total de llars catalanes, que és del 21,8%. Pel que fa al conjunt d'Espanya, sabem que un de cada deu menors de l'Estat –uns 840.000 infants– viu en una situació de pobresa crònica.

Es tracta d'unes xifres alarmants i clarament superiors a les d'altres països europeus que responen en bona part a la reducció de la despesa pública destinada a la infància. De fet, Catalunya, d'acord amb l'informe anual 2014 del Síndic de Greuges, es caracteritza per uns nivells de despesa pública en protecció social, salut i educació clarament inferiors als del conjunt de la Unió Europea i fins i tot de l'Estat. La inversió social en famílies i se situa en un 0,9% del PIB i a Espanya en un 1,4%, molt lluny de la mitjana europea del 2,2% (Eurostat, 2012). Pel que fa a la inversió pública en educació, a Catalunya és la més baixa d'Europa i de tot el món desenvolupat, amb un 2,8% del PIB l'any 2013, situant-se al nivell del Perú (2,76% del PIB), Laos (2,77%) o Guatemala (2,8%). Caldria duplicar la inversió pública en Educació i tenir un pressupost total d'uns 10.800 milions d'euros -5.000 actuals- perquè el sistema fes un salt qualitatiu, més integrador i equitatiu i de resposta als reptes del segle XXI. A banda, s'han anat aplicant diferents mecanismes d'"austeritat" que han agreujat unes condicions ja de per si dramàtiques: restriccions i enduriment de requisits per accedir-hi en les prestacions per a famílies socialment desfavorides (per exemple, la renda mínima d'inserció), en les ajudes de menjador escolar i transport, o en les beques per material escolar, etc.

Sabem que encara que la crisi ha produït noves famílies i infants en situació de pobresa, la situació més greu és la d'aquelles que ja vivien a la vora de la precarietat, la situació de les quals ha empitjorat clarament. Més en concret, la cronificació de les situacions de pobresa es dóna amb més intensitat entre els fills de famílies monoparentals (encapçalades per la mare), nombroses i amb pares procedents de fora d'Europa.

Invisibilitat i importància del col·lectiu de menors d'origen immigrant estranger

La constatació que el risc de pobresa infantil es dóna de manera molt palpable en famílies procedents de la immigració estrangera (les quals són també més freqüentment famílies nombroses i monoparentals) és una constant en els diagnòstics, però en canvi pràcticament no hi ha cap estudi ni intervenció social que es centri específicament i monogràfica en un col·lectiu que després d'uns anys de sobreexposició en problemàtiques de gestió de la diversitat cultural en el marc escolar, pràcticament ha desaparegut de l'agenda política. Aquest article és una crida d'atenció a aquesta mancança en l'atenció a les desigualtats socials i la pobresa de les famílies amb fills menors generades i accentuades per la crisi.

Per calibrar en la seva mesura la raó de l'afirmació anterior, hem de tenir en compte la importància de la variable migratòria en el conjunt de la població infantil i adolescent resident a Catalunya: així, segons dades de l'Idescat, el 2015, i malgrat l'estancament en els fluxos d'arribada, els infants i adolescents de 0 a 19 anys (sumatori de grups quinquennals) de nacionalitat estrangera (219.823) suposen el 14,4% del total de la mateixa edat a Catalunya (1.524.195), havent assolint el pic màxim de pes l'any 2010, quan corresponien al 17,4%. Dins el col·lectiu d'infants i adolescents estrangers, el 20,3% tenen nacionalitats de la Unió Europea i la resta procedeixen de països extracomunitaris, la gran majoria situats a la perifèria econòmica.

Entre les poques dades específiques sobre condicions de vida d'aquests nois i noies que hem pogut recabar, sabem, novament a partir de dades de l'Enquesta de Condicions de Vida de l'INE pel 2008, que entre els infants de 0-10 anys amb pares nascuts fora de la UE, 4 de cada 10 són pobres, una proporció que duplica la dels autòctons. Les taxes de pobresa alta i severa mantenen un patró similar: la de pobresa alta és del 15,6% entre els infants d'origen stranger i d'un 6,2% entre els autòctons, i la pobresa severa del 6% i del 3,5% respectivament (Quiroga i Alonso, 2011). La taxa d'atur entre la població estrangera (gran part pares de fills de famílies immigrades) voreja el 32%, i està a més de 12 punts de la que tenen les persones de nacionalitat espanyola. Una de les conseqüències de l'atur, i sobre tot del masculí, és que les mares acaben assumint gran part de l'economia familiar, amb la desesperació del pare per manca d'expectatives laborals. Moltes mares acaben treballant al servei domèstic (algunes com a internes) o com a cuidadores de gent gran de forma irregular.

Les famílies immigrades, a més, estan tenint dificultats creixents d'accés als dispositius públics de protecció social per la seva situació jurídica: cada vegada n'hi ha més que no poden renovar les seves autoritzacions de residència i de

treball i passen a una situació d'irregularitat administrativa, si és que no han estat sempre immigrants irregulars. Amb aquestes condicions administratives, les polítiques socials i les prestacions compensatòries públiques redueixen el seu abast notablement, situació que s'agreuja amb les retallades pressupostàries imposades des dels governs estatal i autonòmics. Tot plegat només provoca la persistència i/o l'augment de la pobresa d'aquestes famílies i els seus fills/es.

Experiències i perspectives sobre pobresa infantil i immigració des del tercer sector i el professorat de primària i secundària

Davant aquestes dificultats d'accés als serveis públics, les entitats del tercer sector sovint acaben actuant com a "tallafocs"… No és el moment aquí d'entrar en debat polític i ideològic sobre les implicacions de l'externalització de serveis públics, però el cert és que avui per avui aquestes entitats, conjuntament amb el professorat dels centres de primària i de secundària (i els Serveis Socials municipals), són coneixedores privilegiades de primera mà de les situacions que han d'enfrontar aquestes famílies i de l'impacte social i educatiu d'aquestes sobre els seus fills i filles en edat escolar. En aquest apartat resumim breument un diagnòstic al respecte elaborat a partir d'uns grups de discussió que vam organitzar tant amb professors/es de diversos centres educatius, com amb representants d'algunes entitats socioeducatives operatives a municipis de l'àrea de la província de Barcelona, i que es van incloure en un estat de la qüestió més extens sobre la situació actual dels infants d'origen immigrant estranger auspiciat per la Fundació Jaume Bofill:

D'entrada hi havia una certa reticència a diferenciar perfils "autòctons" de perfils "immigrants" en referència a la pobresa infantil, es parlava més aviat de "contextos de pobresa" ja que existeixen molts elements en comú pel que fa a condicions de vida i perspectives de futur… Ara bé, també es va reconèixer una vulnerabilitat afegida d'aquestes famílies per la seva condició d'immigrades, derivada tant d'una situació prèvia de precarietat cronificada que s'ha agravat amb la crisi, com de les limitacions suara esmentades imposades per la llei d'estrangeria i les barreres a la igualtat de dret i jurídica en el món laboral, i en l'accés als serveis socials.

Per altra banda, es van emfasitzar els nefastos efectes en termes d'estabilitat (familiar, educativa) d'una mobilitat residencial afegida d'aquestes famílies (també present entre les autòctones, és clar) que no té tant a veure amb un retorn "massiu" als països d'origen com de moviments i mudances internes, a nivell de comunitats autònomes, províncies, municipis, i districtes/barris dins les grans ciutats, en funció de la disponibilitat per accedir i mantenir feines i habitatge. Mobilitat que s'ha sumat a un increment important de l'emigració circular: pares que deixen la família a Espanya i tornen a emigrar a un altre país europeu per tal de provar sort; famílies que tornen temporalment al país d'origen; pares que envien els seus fills a origen esperant que la situació millori; pares que es queden a l'Estat mentre la mare retorna amb els fills.

Es tracta de moviments percebuts moltes vegades com a "erràtics" tant pels serveis socials i entitats assistencials, com pel professorat, que produeixen gran patiment en els infants i adolescents per la separació, incertament temporal, dels diversos membres de la família, de vegades interrompent processos ja fràgils de reagrupament familiar des d'origen. En els casos més punyents de manca d'habitatge, quan s'arriba a "ocupacions" de vivendes buides, els dilemes que se'ls hi presenten a les famílies moltes vegades les deixen en situació d'indefensió i "il·legalitat", amb vulnerabilitats afegides pel fet de no tenir un estatus legal regularitzat.

De retruc, un altre impacte important de la pobresa de les famílies en contextos d'immigració que es va reconèixer entre aquests professionals va ser l'erosió de la cohesió i la convivència que la creixent competència pels recursos i els serveis públics aguditzada per la crisi ha esperonat entre les famílies "autòctones" i les d'origen immigrant estranger en els barris i territoris més castigats per la precarització econòmica. Després d'uns anys d'atenuació, sembla que amb la crisi s'han desfermat els sentiments d' "agravis comparatius" i els discursos estigmatizadors sobre la població immigrada, els quals no deixen de repercutir sobre els infants i les seves oportunitats d'inclusió social i cultural.

Davant d'aquestes problemàtiques, no només no s'ha actuat sinó que les successives retallades han portat a una situació de col·lapse i desbordament en alguns dels serveis i recursos que fins ara havien anat canalitzant les necessitats més materials i quotidianes dels infants i les famílies de la immigració estrangera majoritàriament ateses per les entitats socioeducatives. Les retallades també han repercutit en la minva i el deteriorament dels recursos per treballar coordinadament i en xarxa amb els centres educatius i el serveis socials adreçats a la infància, vitals per a la detecció i tractament precoç de determinades problemàtiques psicopedagògiques. Sovint les entitats socioeducatives es veuen totalment superades per fer front als casos més urgents i dramàtics que a més tenen uns antecedents sobre els quals es podia haver actuat en etapes escolars més primerenques.

En general, doncs, l'experiència de les entitats del Tercer Sector és que en els darrers anys es treballa bàsicament a través de "parxes": és a dir, les accions per part de les administracions locals i de la Generalitat acostumen a ser poc pensades i improvisades, sense qüestionar en cap moment el model assistencialista imperant ni actuar sobre el rerefons de la precarietat laboral i els problemes d'accés a l'habitatge, que són els que més preocupen a la població; i per altra banda la gran majoria d'aquestes intervencions estan mancades d'una racionalització així com d'un plantejament socioeducatiu i de prevenció a llarg termini. Davant d'aquesta manca de model clar i de planificació, de "falta de visió global estratègica" per part de les administracions, les entitats de suport socioeducatiu es troben bastant "soles", i són plenament conscients que estan ocupant moltes vegades espais d'actuació que en realitat hauria d'estar garantint l'administració pública **(1)**.

(1) Aquí podríem engegar un debat important a l'entorn del que implica la dependència creixent de les entitats del tercer sector de finançament privat, per exemple a través de fons

que procedeixen d'entitats bancàries, com, posem per cas, la Fundació La Caixa…

Traslladant ara el focus al món educatiu, abordem a continuació com veu i viu les situacions de pobresa infantil el professorat d'educació primària i secundària. Les escoles són testimoni de com les situacions precàries de les famílies repercuteixen en l'educació dels infants. Tanmateix, és una percepció comuna que les polítiques públiques no estan parant prou atenció en l'àmbit educatiu en el combat contra la pobresa infantil més enllà de mesures epidèrmiques com l'obertura perllongada de menjadors escolars o l'augment localitzat i parcial segons els municipis de les dotacions de beques en alimentació o llibres.

Alguns informes, com el de FEDAIA (2012), aborden específicament els impactes de les problemàtiques vinculades a la pobresa de les famílies sobre l'àmbit escolar: major incidència de fracàs escolar i l'absentisme i l'abandonament, dificultats dels pares per donar suport en les tasques escolars, urgència en les famílies perquè els més joves busquin una ocupació prematura i abandonin el sistema educatiu, dificultats econòmiques per disposar de roba i material escolar adient, menors possibilitats per accedir a les noves tecnologies i recursos educatius digitals, limitacions per assumir els costos d'activitats extraescolars (esports, reforç escolar, sortides…).

Aquests efectes sabem que s'aguditzen en els casos en què pobresa i procedència o adscripció ètnico-cultural es creuen. Així, com indica Flaquer (2012), amb dades del Panel de Famílies i Infància (PFI), els alumnes de famílies estrangeres pobres obtenen més suspensos que els seus companys pobres autòctons (19,4% d'estrangers pobres davant un 16,2% d'autòctons pobres; i un 10,9 d'estrangers no pobres enfront del 6,5% d'autòctons no pobres) i presenten una major propensió a la repetició de curs (els estrangers pobres tendeixen a repetir curs 2,3 vegades més que els no pobres d'origen estranger).

A través dels grups de discussió hem constatat com, en el cas dels alumnes d'origen immigrant estranger, a banda d'aquests elements suara esmentats, preocupen també, i molt, els efectes que la mobilitat/circularitat fragmentadora de les famílies en dependència de les condicions de treball i habitatge de la qual hem parlat abans estan tenint pels infants en les seves trajectòries escolars: es tracta de realitats que sovint depassen la capacitat dels centres per poder fer front i actuar davant casos molt evidents de patiment i angoixa dels infants que reben directament l'impacte de la precarietat i inestabilitat familiar. Una angoixa que, a banda dels efectes indubtables en termes de rendiment i continuïtat escolar, té una expressió conductual (via disrupció o via desvinculació, aïllament) a l'aula amb els mestres i els companys de classe. A nivell més estructural, aquests desplaçaments familiars forçats comporten el "desdibuixament" durant el curs del que seria el grup-classe i el trencament de la continuïtat, doncs, d'una línia de seguiment clara i coherent envers la cohesió de l'alumnat i la planificació del projecte docent.

El tema de la salut mental ocupa, igualment, un lloc principal en les preocupacions del professorat, que van denuncien la manca de recursos i de circuits de derivació eficaços des de l'escola cap als serveis d'atenció psicològica i psiquiàtrica específica. Unes deficiències agreujades entre determinats perfils de famílies nouvingudes que, essent ja d'entrada reàcies a admetre en els seus fills el patiment d'un trastorn mental, a sobre desconeixen en gran mesura els circuits per poder buscar ajuda al respecte… La necessitat de comptar amb serveis de suport psicològic més enllà dels aspectes psicopedagògics és una demanda comuna. La corresponsabilitat aquí dels ajuntaments, i especialment dels serveis socials en l'aposta pel treball en xarxa a les escoles, es destaca com a fonamental per poder tirar endavant projectes de pal·liació d'aquesta mena de dificultats.

Recomanacions d'intervenció a la llum de l'estat de la qüestió

De totes les dades i estudis enfocats sobre la problemàtica es desprèn de forma general que, en benefici no només dels infants de famílies immigrades sinó de tot el col·lectiu infantil afectat per les dinàmiques conduents a la pobresa, cal enfortir la capacitat redistributiva de l'Estat de benestar envers la infància i començar a treballar en pro d'un sistema de protecció socioeconòmica dels infants que sigui capaç de garantir la reducció de la pobresa a la seva mínima expressió. En aquest sentit és imperatiu estendre la cobertura de la xarxa de seguretat pública, focalitzar millor les prestacions i sobretot elevar-ne els nivells d'adequació per tal d'aproximar-les a estàndards europeus. L'establiment d'un programa de renda universal garantida representaria un pas endavant decisiu que podria marcar un avenç molt significatiu. I l'aprovació d'un sistema universal de prestacions per fills a càrrec com a dret social dels infants contribuiria sens dubte a dedicar una atenció preferent a la problemàtica de la pobresa infantil.

Pel que fa a les barreres jurídiques per estrangeria, caldria fer les passes necessàries per promoure de manera més decidida, i especialment en casos de pobresa severa, el reagrupament familiar i l'assentament en el país d'acollida, agilitzant els procediments administratius per tal d'evitar que hi hagi menors que romanguin aquí de forma irregular, amb tots els riscos i vulnerabilitats que això comporta.

A banda de l'accés a l'àmbit laboral, l'accés i manteniment d'un habitatge suposa una de les principals problemàtiques que afecten les famílies més tocades per la crisi econòmica, entre elles les d'origen estranger extracomunitari. Lògicament resulta una necessitat de primer ordre augmentar el nombre d'habitatges socials i ajudes a les famílies que no poden pagar-se un lloc digne on viure i evitar els desnonaments. Un dels problemes més greus relacionats amb la pobresa infantil és l'amuntegament, la insalubritat i les despeses excessives a les quals han de fer front les famílies per a disposar d'un habitatge. És urgent implementar solucions i treballar amb les entitats financeres per a trobar fórmules que impedeixin que les famílies perdin el seu habitatge.

Entrant de nou sense estendre'ns en el terreny de les connexions entre pobresa infantil i trajectòries escolars, és evident també que per assolir l'èxit educatiu global i trencar el cercle pervers de la pobresa, a més d'augmentar la despesa general en una educació pública de qualitat, cal millorar les condicions d'educabilitat dels infants desafavorits, i això comporta un major esforç en ajuts (beques de menjador, transport i material, accés a noves tecnologies i activitats extraescolars, etc.) als infants, i en recursos (no segregadors, inclusius) d'atenció a la diversitat sociocultural en els procesos d'ensenyament i aprenentatge. Cal potenciar i garantir també aquells recursos i serveis destinats a la prevenció precoç de problemes en la petita infància, així com augmentar la dotació de centres i facilitar al màxim l'accés de tot tipus de famílies a les escoles bressols municipals públiques.

Fora les parets dels centres, i tenint en compte que bona part de les activitats quotidianes dels infants i adolescents giren a l'entorn de l'oci i el joc, caldria vetllar per garantir uns espais i activitats de lleure inclusors i de qualitat per a tots i totes independentment de la seva situació económica i la seva adscripció étnico-cultural.

Hem remarcat com la coordinació i de treball en xarxa, més enllà de les escoles, esdevé especialment imperiosa no només per actuar en els aspectes educatius i d'integració social que afecten a la infància i adolescència en risc, sinó de forma particular en relació amb la salut mental, implicant els serveis psiquiàtrics i psicològics del sistema públic sanitari, així com Serveis Socials, en el tractament de casos que majoritàriament es detecten precisament en contextos escolars. En aquest sentit, esdevé una prioritat millorar la capacitat de resposta per satisfer les necessitats dels nens/joves desfavorits en salut psicològica/mental: CSMIJ, centres de dia o rehabilitació d'adolescents, places residencials, serveis d'atenció precoç (CDIAP)...

En totes aquestes mesures emergeixen dos eixos clau que haurien de guiar aquest tipus d'accions més locals en xarxa: transversalitat i co-responsabilitat. La prevenció més eficaç s'aconsegueix mitjançant estratègies integrades que combinin l'ajuda a les famílies perquè accedeixin al mercat de treball, a un habitatge i a serveis essencials per al futur dels nens, amb la millora de la qualitat dels recursos (educatius, sanitaris, de lleure...) adreçats als infants en situació de vulnerabilitat, tot implicant-hi l'Administració local i les entitats socials. En aquest sentit, una manera eficaç de gestionar les accions seria l'elaboració de Plans integrals contra la pobresa infantil que contemplessin les especificats analitzades per a les famílies immigrades amb menors a càrrec, tot promovent la la coordinació dels diferents agents, socials, públics i privats implicats. També potenciant la dinamització comunitària i el desenvolupament d'aliances público-privades.

En qualsevol cas, i per acabar, en totes les intervencions públiques sobre la dimensió infantil de la pobresa és indispensable aplicar els principis de no-discriminació i inclusió social, tot detectant i neutralitzant els impactes que sobre aquest col·lectiu doblement invisible (en tant menors i en tant fills d'immigrants) tenen les barreres d'accés als serveis públics derivades de les situacions d'estrangeria i irregularitat dels adults dels quals depenen. La lluita contra la discriminació que pateixen els infants i les seves famílies per qualsevol motiu, especialment els relacionats amb l'origen social i l'adscripció étnico-cultural (però també amb la discapacitat, l'edat, el gènere, o l'orientació sexual), ha de sustentar els esforços per abordar la pobresa i l'exclusió social de la infància.

Podem parlar de jovenicidi moral dels joves?

Carles Feixa, catedràtic d'Antropologia Social i delegat sindical de CCOO a la Universitat de Lleida

El passat desembre vàrem presentar a l'Ateneu Barcelonès l'informe "La precarietat laboral juvenil a Catalunya", redactat per Maria Àngels Cabasés, Agnès Pardell i jo mateix, per encàrrec de la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social. **(1)**. Es tracta d'un estudi basat en les dades de l'enquesta de vida laboral, que fa una radiografia contundent sobre les condicions de treball de les persones joves a la sortida de la crisi, i del qual es van fer ampli ressò els mitjans de comunicació. En un capítol no publicat de l'estudi, interpretàvem els efectes d'aquesta situació a partir de la noció de "jovenicidi moral".

La tendència vers la supressió o reducció de la joventut com a subjecte moral (és a dir, com a subjecte amb capacitat d'influir en les decisions que intervenen en el seu projecte de vida) obeeix a un seguit de factors vinculats a la consolidació del capitalisme informacional en la seva versió neoliberal. A Europa això té lloc després de 1989, amb la caiguda del mur de Berlín i del comunisme soviètic, la crisi de la socialdemocràcia, el qüestionament de l'estat del benestar i la desregulació del mercat laboral. A Espanya incorpora trets particulars, vinculats a la implantació tardana i desigual del estat del benestar i al règim familista imperant. Tot plegat convergeix en cinc factors que poden explicar aquesta tendència jovenicida:

1. Neoliberalisme econòmic. La flexibilització del mercat laboral iniciada pels governs socialistes a mitjans dels 80s i completada pels govern del PP a finals dels 90s, va tenir en l'ocupació juvenil una dels seus camps d'experimentació principals. Del primer "Plan de Empleo Juvenil" del 1987 a les diferents modalitats de contractació per a joves des de finals dels 90, la tendència va ser clara: reducció de la contractació fixa, creixent desigualtat salarial entre novells i veterans, progressiva restricció dels drets en les primeres etapes de la inserció laboral, reducció de la temporalitat, promoció del treball a temps parcial, subordinació de les polítiques d'ocupació a les polítiques empresarials, etc. Això va produir canvis en les mentalitats col·lectives: a nivell social, assumpció

del neoliberalisme com a marc regulador les relacions laborals; a nivell juvenil, assumpció de la impossibilitat de programar un futur laboral estable.

2. Sobreprotecció familiar. La instauració del neoliberalisme va coincidir amb una etapa d'expansió econòmica i benestar material, que es va traduir en la sobreprotecció dels fills i filles en l'entorn familiar. El règim de benestar familista imperant va permetre compensar la desregulació del mercat laboral juvenil amb una extensió del període de joventut, expressat en l'allargament de la convivència al nucli domèstic. Fent de la necessitat virtut, i acomodant la inèrcia parental amb el fatalisme filial, es va instaurar un model de relacions familiars que van transitar del patriarcalisme (basat en una relació de convivència autoritària amb emancipació primerenca) al matrilocalisme (basat en una relació de coexistència no autoritària amb emancipació tardana). Crescuts entre cotofluixos, a les persones joves els costava cada cop més fer la seva sense ajuda familiar.

3. Sobreformació i divorci escola-treball. Un factor concomitant fou l'extensió del període d'escolaritat, tant l'obligatòria com la complementària, que junt amb la subordinació de la formació professional va sobredimensionar la universitat, generant una separació creixent entre la titulació obtinguda i les possibilitats reals d'incorporació al mercat laboral, en llocs en consonància amb aquesta titulació. La sobretitulació es convertí en una de les excepcionalitats del model espanyol i català de transició a la vida adulta. En el fons és una expressió del divorci entre formació i treball, present en tots els nivells del sistema educatiu. En conseqüència, l'educació –en especial la superior- deixa de ser una promesa d'ascens social i es converteix en una alternativa a la inactivitat.

4. Adultocentrisme cultural. La racionalització ideològica d'aquesta creixent desigualtat generacional es basà en una versió renovada de l'adultocentrisme, que evolucionà des d'un model gerontocràtic tradicional a un model gerontocèntric modernitzat, que combinava l'adulació formal de la joventut com un valor en sí amb la institucionalització del predomini adult en tots els àmbits de la vida social (polític, econòmic, acadèmic, mediàtic). En resum: tot per als joves, però sense els joves. Tot plegat cristal·litzà en una ideologia adultocèntrica, que com una profecia autocomplerta justificava el retard en l'accés dels joves al mercat laboral per la seva manca d'experiència i alhora basava tot el sistema formatiu en cicles curts de practiques no remunerades o poc remunerades falsament concebuts per adquirir experiència. L'altra cara de la moneda és tota la retòrica de la primera generació condemnada a viure pitjor que els seus progenitors.

Les conseqüències d'aquestes dinàmiques jovenicides es deixen sentir en diversos aspectes de la vida de les persones joves, però afecten també al conjunt de la societat en la mesura que es converteixen en barreres transgeneracionals al canvi:

1. Despersonalització professional. La precarietat laboral de les persones joves té efectes econòmics devastadors a curt i llarg termini. Sense entrar a valorar el complex tema del sistema de pensions públiques, la temporalitat i discontinuïtat de l'ocupació produeix una despersonalització de la carrera professional, que es debilita o deixa d'existir, tant des del punt de vista objectiu (inseguretat, promocions discontínues, impossibilitat de planificar la carrera, menyspreu del currículum ocult, etc), com des del punt de vista subjectiu (desmotivació i manca de satisfacció amb el treball com a generador d'identitat i seguretat personals). Pel que fa al seu impacte en l'economia productiva, la precarietat laboral de les persones joves impedeix o dificulta la transició cap a una economia renovada, que fomenti la innovació real, les capacitats flexibles de les noves generacions i estructures empresarials més dinàmiques i horitzontals.

2. Emigració juvenil i pèrdua de capital humà. Un subfactor de l'anterior és l'emigració d'un sector significatiu de la joventut vers l'estranger, important més que pel seu pes demogràfic per seu pes qualitatiu (doncs inclou una part de la joventut universitària millor preparada). Es tracta d'un procés iniciat abans de la crisi, però que s'ha incrementat molt els darrers anys. L'efecte principal és la pèrdua de capital humà, en la formació del qual s'han dedicat enormes quantitats de recursos públics, i que quan arriba el moment de treure'n partit se'l deixa marxar.

3. Postergament dels projectes vitals. La precarització laboral i l'emigració com alternativa impliquen la impossibilitat de planificar els projectes de vida personal, de parella o familiar a mig i llarg termini. La temporalitat de l'ocupació en les primeres fases de la vida laboral, la disminució salarial, la impossibilitat d'estalviar, i la inseguretat dels plans futurs, impedeixen intervenir en el disseny del futur i condueixen a viure el present com un imperatiu. Una de les conseqüències més visibles és l'endarreriment de l'edat de la primera fecunditat, que passa a ser la més tardana d'Europa i potser del món, amb efectes demogràfics en cadena. Aquest és, sens dubte, l'efecte més letal del jovenicidi.

4. Emergència de subjectivitats dèbils. El darrer però no menys important efecte del jovenicidi recau en l'adjectiu "moral" amb que l'hem qualificat. És l'efecte menys visible, però segurament el més devastador, doncs afecta el Jo interior, la identitat professional i vital de les persones joves. Es caracteritza per l'emergència de subjectivitats qüestionades, inestables, insegures, dèbils. En darrer terme, implica formes de despersonalització moral: desmotivació, desvalorització, fatalisme, derrotisme, etc. Es tracta de trets psicològics que no sempre acaben en patologies, però que tenen efectes devastadors per a la cohesió social.

En temps de crisi, el jovent pot morir d'inanició (ja que els recursos familiars i públics que l'alimentaven es redueixen o desapareixen). Però paradoxalment pot morir també d'èxit (ja que es converteix en una edat que no s'acaba mai, a la qual tots volen semblar-se). El resultat és que els joves

reals pateixen en carn pròpia un mal invisible, moral: la impossibilitat de fer-se adults. La joventut deixa de ser una malaltia que es cura amb el temps i es converteix en una malaltia crònica, que mata lentament.

(1) http://www.tercersector.cat/sites/www.tercersector.cat/files/dossier_precarietat_laboral_juvenil_web.pdf

Repensant

Maite Ojer y Blasi, directora i pedagoga escènica

> Repensar"… diem des dels carrers; "repensar" proposen els sindicats;"repensar" manifesten els partits polítics de tots els colors…. Repensar als cartells, a les bústies, als paquets de tabac…

M'aturo un instant i me n'adono que és una sola paraula, un sol mot utilitzat en contexts diferents que li confereixen significats tan oceànicament distants que sento vertigen. Vaig a la font:

"Repensar" 1 v. tr. [LC] Tornar a pensar. 2 intr. pron. [LC] Mudar d'intenció després d'haver reflexionat sobre una cosa. 3 intr. pron. [LC] repensar-s'hi Canviar de parer… diu el Diccionari de la Llengua Catalana

Què vull tornar a pensar? Quina és la intenció que vull mudar després d'haver reflexionat sobre repensar?

Simone Weil afirma que els mots, així definits, de manera asèptica, perden la seva majúscula. Des del diccionari no són bandera. Però, deia la pensadora francesa, amb anàlisis precises de les paraules utilitzades es poden salvar vides ja que la sola força bruta no pot vèncer les idees, a no ser que aquesta pulsió vagi acompanyada de paraules i conceptes, per baixa qualitat que tinguin. Cap pensament no és massa mediocre per a aquesta funció d'aliat de la carn…

L'any 2007 del segle XXI vàrem deixar d'especular sobre la possible existència d'una crisi econòmica d'abast mundial, és a dir, dels països que considerem que es fonamenten en economies " desenvolupades" i, com podem suposar, neoliberals. Calia repensar la realitat.

L'any 2010 del segle XXI vàrem començar a especular sobre la possibilitat de que el capitalisme sigui un paradigma econòmic esgotat. Ens va donar tan espant que vàrem ajornar l'acte de repensar mentre les pujades d'IVA ens anaven escanyant les possibilitats de "bon vivant" que havíem obtingut des dels 90 L'any 2016 del segle XXI se'ns cau la cara de vergonya davant la gestió de la crisi humanitària que representa la nefasta i assassina gestió europea del èxodes humans provocats pels conflictes armats que el món " civilitzat" ha generat en pro d'una economia sanejada, mentre indígenes de la talla de José Mújica ens diuen que mentre governin els mercats la humanitat està en perill, que cal repensar el sistema polític perquè ens han segrestat la democràcia.

A cadascuna d'aquestes fites històriques els hi correspon centenars de paraules, raons, argumentacions, motius, consideracions i jo, avui, mentre escolto el Pia Jesu de Webber només vull repensar.

Fa uns anys, bastants, creia fermament que les persones que ens dedicàvem professionalment a conrear els diferents llenguatges artístics teníem una possibilitat de denuncia, de pensar i entendre que fins i tot la nostra feina havia de ser considerada fruit d'un context polítics i, per tant, el pensament crític ens podria donar llum per no callar davant aquelles qüestions que consideréssim denunciables, preocupants, injustes… Però, no ens enganyem, nosaltres també vàrem callar durant un temps. Sí, vàrem callar el temps just i necessari per a que el sistema s'enfortís fins al moment exacte en el qual tingués la mida justa per tornar-nos a situar al marge de la marginalitat.. que és on ens vol.

Ara, amb els circuits oficials limitats, moltes sales d'exhibició tancades i convertides les programacions que queden en extorsionadores d'artistes oferint acords econòmics que superen de llarg l'explotació, els escenaris mostrant sempre les mateixes cares i les dones bregant amb la invisibilitat de sempre però que ara s'escriu amb majúscula, l'art més rebel torna al carrer. La veritat és que no crec que les artistes haguem tornat a les trinxeres de manera massiva per convicció…i em sap greu. M'hagués encantat que així fos i que un crit alliberador sonés, com a les pel.lícules èpiques, quan un exercit d'artistes i performers, pinzell, espàtula, ordinador, càmera, espai escènic i demés andròmines en mà, aixequéssim el puny per a declamar a l'hora: "A Déu poso per testimoni que no tornarem a passar gana…" La veritat és que a aquelles alçades de la pel·lícula ja se'ns havia oblidat que teníem gana i ara, i és clar, no tenim què menjar.

Així, doncs, tret d'aquest breu lapse de temps en el qual, a l'Estat Espanyol, les artistes teníem sou, la resta de temps que conec de manera vívida o per referència literària o cinematogràfica, estaríem parlant de la bohèmia amb o sense glamour. Per dir-ho d'alguna manera sembla que la independència de les artistes és directament proporcional a la seva manca de recursos per sostenir-se… Algú, en algun moment, haurà de dir que aquesta consideració és absolutament errònia i perillosa. Les artistes també mengem i paguem impostos, si ens deixen fer-ho.

L'any 2007 va ser un any de planys i desconcert a la professió, perquè llavors semblava que eren professió. Els ajuntaments dilataven els pagaments de les factures en terminis il·limitats sense previ avís. Fins i tot tancaven programacions sense tenir recursos… qüestió que les companyies contractades no sabien fins molt més tard. Continuaven pagant l'IVA de factures emeses, per suposat.

L'augment de l'IVA va acabar de rematar la jugada i va deixar al descobert la manca de recursos reals i la precària generació de públic per sostenir una estructura del tot fictícia, feta des de d'alt, sense arrel.

Ningú, però, va dir res i tot just ara es comença a parlar del tema. Qui més va rebre, per suposat i com sempre, les dones.

Va ser a les hores que una paraula va tornar a tenir sentit: la indigència.

Segons el DIEC, és a dir, el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans podríem dir que

indigència. f. [LC] [SO] Condició d'indigent. Viure en la indigència.

indigent adj. i m. i f. [LC] [SO] Mancat de les coses més necessàries a la vida.

I com que aquest article vol ser una possibilitat de repensar…

Podríem considerar que les artistes ens em convertit en indigents perquè no tenim les coses més necessàries a la vida? Certament, majoritàriament no tenim feina i, en molts casos, a conseqüència del silenci, vàrem perdre la veu.

Torno a recuperar Simone Weil per centrar el discurs en les necessitats radicals. Poden ser físiques, és a dir, aquelles que permeten la vida com el pa i l'abric; i poden ser de l'ànima, és a dir, aquelles que permeten la vida com la dignitat i la possibilitat d'assumir la pròpia responsabilitat vers les necessitats de l'altri. Des d'aquest punt de vista, la indigència és un terme que va més enllà de la manca de recursos materials, als que no vull treure ni un xic d'importància, faltaria més. Indigència esdevé un terme prou apropiat per a repensar-lo.

Hanna Arentd posava en tela de judici la vàlua dels drets de les persones en considerar que si eren quelcom que necessitava de l'observació de l'altri, és a dir, si s'havien d'atorgar des de fora, són paper mullat. No en tinc cap mena de dubte sobre això i se'm posen els pèls de punta cada cop que sento algú parlar o cridar sobre la necessitat de "retornar, donar, visibilitzar…" la dignitat de les persones. Disculpeu-me per considerar que la dignitat ens és inherent i no veure-la i/o actuar en la seva contra, és un acte criminal.

Sigui com sigui, aquests drets que no necessiten de la definició externa molt sovint no es fan efectius. Només són una realitat a una part tan minsa de la població mundial que hem de considerar-los una excepció. La cosa va fatal, oi?.

Parlava d'això que ens va passar a la gent de la cultura… de sobte vàrem tornar a ser indigents amb tots els ets i uts. No tenim recursos, feina, públic… no ens tenim entre nosaltres i no tenim una massa poblacional que cridi la importància de les arts i les artistes. Sembla que ens hem quedat soles, indigents.

La situació és complicada i el temps molt. Algunes van optar per canviar de realitat, d'altres van aixoplugar-se en frases sobre l'excepcionalitat de la situació i d'altres, ens hem quedat pensant que això era previsible, que cal repensar.

Ara consulto llibres sobre història de la humanitat, parlo amb especialistes de diferents matèries, llegeixo premsa oficial i alternativa, llegeixo més publicacions a facebook de les que voldria, miro documentals a la TV i tots els que em passen les amistats perilloses i les que no ho són tant… i només una idea mig emboirada apareix a la ment.

El capitalisme, ho diuen les files ecofeministes, és un sistema assassí basat en una definició de persona fantasmagòrica. És a dir, que no és real. El capitalisme ens parla de la potencia de l'individu separat de la comunitat, aïllat i, això m'espanta. Afirma que el seu èxit depèn de la depredació que sigui capaç de dur a terme. És l'era de la conquista. De fet, fins i tot la llibertat la defineix des d'una mirada territorial: " la meva llibertat comença on acaba la teva" o el que és el mateix " si vull augmentar la meva llibertat he de conquerir el teu espai".

Tot això, permeteu-me, és més vell que la polca. Ens ho sabem de memòria però continuem allà confiant en una mena de pel·lícula de terror anomenada Estat del Benestar que es basa, no ens enganyem a aquestes alçades, en depredar els recursos aliens a lo suís o andorrà.

Per això vull repensar…

Tinc per mi que l'estat natural del capitalisme és aquest, que necessita la depredació continuada, sistemàtica, amb traïdoria de tothom que no siguin les quatre mans negres comptades que s'enriqueixen sense mesura en sentits concrets que res tenen a veure amb la dignitat ni el bé comú, malgrat facin anar el terme. I per a que aquests mantinguin l'estructura cal que la resta estiguem a la indigència…com ja ha demostrat l'anomenat primer món amb els d'altres divisions, com ja han demostrat abastament règims governamentals al llarg de tota la història. Ens creiem que no ho faria amb nosaltres? Creiem que ens lliuraríem de les regles intrínseques del capitalisme i de les seves conseqüències?….

Estic sobtada, potser perquè pel fet de pertànyer al privilegiat col·lectiu de la indigència sempre he tingut molt clar quines eren les regles de la cosa, del sistema dins el qual vaig néixer i amb el qual col·laboro cada dia, malgrat el meu desgrat.

Ara sé, perquè ho veig, que la coherència interna del capitalisme passa per a que tothom sigui indigent. Anava a escriure " amb l'excepció dels qui en treuen benefici" però no ho tinc gaire clar.

Des d'aquesta lògica, que no és cosmològica ni natural per més que la vulguin naturalitzar, el fet de passar gana, és a dir, de no tenir res per menjar o cap lloc per aixoplugar-se és una qüestió de temps… com mostren els èxodes humans del segle XXI que ens recorden cada dia que les persones al segle XXI som material fungible, o el que és el mateix, "refugiades", és a dir, decrèpites ombres abocades a la mendicitat per no perdre la vida i intentant ballar en una festa macabra organitzada per la geopolítica i en la que empreses de tota mena sobrevolen el terreny a l'espera dels cadàvers més valuosos.

Quina por saber-nos indigents, oi?.

I no ens enganyem, moltes artistes ja ho vèiem tot això, però vàrem aprendre la socorreguda frase… " ja, però sola no puc i jo també he de menjar" i sí, d'aquesta senzilla i potentíssima lletania en resultà, un altre cop, la banalització del mal que ens va ensenyar Hanna Arendt. Cadascuna de nosaltres intentava fer la seva feina el millor possible, de manera unidireccional i sense aixecar el cap no fos cas que haguéssim de tenir en compte el que estava provocant el nostre " bon fer".

Pel que vàrem fer i pel que vàrem callar sabem, avui, que no tenim el que ens mereixem sinó el resultat d'anys d'esclavatge de la por insuflada per milions de llocs i maneres. I aquest mètode tan precís i demolidor té noms i cognoms… que no són els nostres.

Així les coses miro el cel encès, torno a escoltar el Pie Jesu que Webber va composar per parlar de infància orfe i morta i penso… necessito repensar.

Rilke, a la seva correspondència amb Lou Andréas Salomé, deia que el que ens aixopluga és el nostre estar desemparades. I potser aquesta és la cosa… saber-nos indigents per poder-nos mirar les unes a les altres i veure'ns en el que som ara.

Des d'aquest punt de vista, crec, potser seria possible la unió que dóna la força, és a dir, recuperar aquesta frase gastada i repensar-la : Indigents del món, unim-nos!

Potser és l'hora de saber-nos la sort i reconèixer-nos part de les cues de la vergonya que intenten arribar a Europa com qui obre la porta del paradís. A aquesta vella Europa protagonista de tants horrors i de terra tant cremada que ens fa mutilades i mutiladores a l'hora. Escenari de crims contra la humanitat que bressolava. Saber-nos indigents d'un sistema que no hem triat però que perpetuem cada dia.

Potser cal enlairar aquest crit des de indigència, des del marge de la marginalitat per reconèixer-nos, per saber-nos iguals i unides, amb consciència de classe, de pertànyer a un ordit cada cop més potent i multitudinari que, si més no, ens permetrà repensar els conceptes i, potser, aixecar-nos per fi.

Acabar amb l'Atur i la Precarietat. És Temps de Solucions i Propostes

Juan López Lafuente, ex-dirigent sindical de la FSC-CCOO

Res és casual

Pràcticament, en tots els indicadors d'opinió apareix com a primer problema l'ocupació. Quan busquem respostes, trobem que l'origen està en la crisi mundial. Sent cert, als ciutadans en aquest país, la crisi ens ha sortit molt més cara.

Encara segueix en la nostra memòria el cost que ha suposat per al conjunt de la ciutadania el rescat a la banca, "Dels 51.303.000 d'ajudes que el govern va atorgar des de 2009 al sector financer, les arques públiques només han recuperat 2.686 milions d'euros, un 5,2% del total" (font Diari El Mundo). Novament aflora un altre rescat, aquesta vegada al sector d'autopistes de peatge deficitari, al tancament d'aquesta edició la xifra pot ascendir a més de 5.500 milions d'euros, un fiasco més que unit als interminables casos de corrupció organitzada, vinculats fonamentalment al Partit Popular i a Catalunya a l'antiga Convergència i Unió, suposen milers de milions de pèrdues i sobrecost que la societat ha de patir, en detriment de perjudicar cada vegada més, el nostre minvat estat del benestar.

Si unim a això que durant aquest temps i a causa de l'absència de polítiques energètiques, s'ha debilitat encara més el nostre teixit industrial. "La retallada a l'energia solar per part del Govern va arruïnar a milers de petits inversors" (font Diari La Vanguardia) que va finalitzar recordarem, imposant-nos l'anomenat "impost al Sol". Un dels països de més llum solar de tot Europa apostant per energies fòssils, escasses, cares i contaminants. Tindrà això alguna cosa a veure amb les "anomenades portes giratòries" ens preguntem?

No podem acabar aquest repàs sense parlar de les reformes laborals, ja que si bé les anteriors ja van ser nefastes, l'última està fonamentalment enfocada a perjudicar i empobrir al conjunt de la classe treballadora, atacant alhora a les seves organitzacions sindicals, per tal de fer el procés irreversible. Efectivament no és casual la situació, l'ultraliberalisme de l'anterior govern del Partit Popular, que avui ens torna a governar, pretén acabar amb el model de societat i de relacions laborals que tantes lluites ha costat, empenyent-nos cap a models tercermundistes d'absoluta dependència i submissió.

Atur i precarietat

A Catalunya l'última dada de l'EPA en relació amb la taxa d'atur, el situa en un 14'6%, 552.000 persones. Si bé és cert que hi ha una petita reducció respecte de l'any anterior, des de CCOO venim denunciant que l'ocupació que es crea és temporal, precari i de molt baixa qualitat.

Jose Cachinero, Secretari d'Acció Sindical i Política Sectorial de la CONC i Salvador Seliva, responsable de RSE, Contractació i subcontractació de la CONC, ens expliquen que la temporalitat en la contractació està en taxes del 90%. Que determinades empreses no només utilitzen les moltes possibilitats que la reforma els ofereix en contractació, sinó que a això s'afegeixen altres formes fraudulentes, és a dir, falses cooperatives, etts, temporalitat, contractes precaris i a temps parcial sense control, falsos autònoms i per si fos poc està apareixent una nova xacra sobretot en les grans empreses, que subcontracten o creen la seva pròpia empresa de multiserveis, oferint fer de tot i sense referència de conveni, provocant que les condicions de treball es vagin deteriorant cada vegada més. Nous models de contractació que porten a limitar fins i tot les condicions com a persona (et faig servir com vull, per les hores que vull, i quan jo vull).

Tenim una estructura d'empresa que no s'aguanta. A Catalunya al voltant del 90% de les empreses tenen menys de 10 treballadors/es i amb poca cultura associativa; en aquest marc hi ha dificultats per formar les plantilles. Som un dels països amb menys inversió en R+D ja sigui de l'Estat o de la iniciativa privada, configurant un tipus d'empresa no competitiva i menys en una situació de crisi.

Què fem com a sindicat per posar-hi remei?

Ens expliquen que per reactivar l'economia del país i oferir una estructura industrial solvent i en condicions de competitivitat, CCOO des del seu últim Congrés va plantejar la creació del "Pacte Més Indústria", que consisteix a organitzar a tota la societat civil (sindicats, organitzacions empresarials , universitats, col·legis professionals). Això es va materialitzar amb l'aprovació per unanimitat al Parlament de Catalunya, el 13 de juliol 2016, del "Pacte Nacional per a la Indústria a Catalunya".

Igualment són tan notòries, com poc conegudes, les nostres iniciatives institucionals sobre la problemàtica esmentada (Consell Economic i Social, Inspecció de Treball, etc) i tants altres treballs, informes, denúncies i propostes.

A això no és aliè l'apagada informativa que es dóna en els mitjans de comunicació en general, a les lluites i propostes que emergeixen des del món sindical. Problemàtica que comporta no només a desinformar, sinó a afavorir el desconeixement de la ciutadania dels treballs que des de CCOO realitzem. La importància de les nostres lluites i propostes ens obliga a continuar aprofundint en noves formes que trenquin el cèrcol informatiu. La campanya desenvolupada pel nostre sindicat davant la sentència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea sobre indemnització per extinció de contractes temporals, amb més de 500 consultes és un bon exponent. Potser hauríem de valorar l'assessorament de situacions semblants, que com la recent sentència del mateix tribunal sobre les clàusules sòl, afecten de forma col·lectiva a una bona part del conjunt de la ciutadania. És necessari aconseguir que els problemes reals que ens afecten i les possibles solucions arribin als treballadors i treballadores de forma seriosa i sense frivolitats, on apareguin les propostes socials i progressistes que diàriament generem. A la nostra tasca en les xarxes socials i al treball pedagògic i divulgatiu dels nostres representants sindicals, hem de sumar altres formes imaginatives i interactives. Un bon moment pot donar-se en els treballs preparatoris del nostre proper congrés.

federació serveis a la ciutadania

Federació de Serveis a la Ciutadania de CCOO de Catalunya
Via Laietana, 16, 7a - 08003 Barcelona
Tel.: 93 481 27 65
fsc@ccoo.cat
perspectiva.ccoo.cat
www.ccoo.cat/fsc